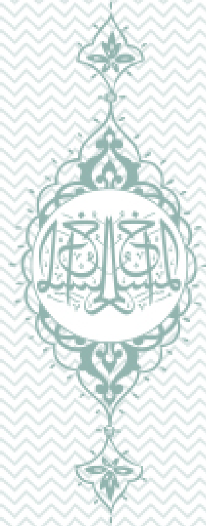

HZ. PEYGAMBER VE KARDEŞLİK HUKUKU

DİB
YAYINLARI
cep kitapları

HZ. PEYGAMBER VE KARDEŞLİK HUKUKU

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 866
CEP KİTAPLARI - 101

Tashih
İsmail DERİN

Grafik & Tasarım
Emre YILDIZ

Baskı
Saray Matbaacılık Kağ. Kırt. Tic. San. Ltd. Şti.
0.312 527 28 90

3.Baskı, Ankara - 2013

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 16.02.2012/22

2013-06-Y-0003-866
ISBN: 978-975-19-5286-8
Sertifika No:12930

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56
Faks: 0 312 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

Takdim

İslâm medeniyetinde kardeşlik, en üst seviyede ele alınarak insanlık ailesine mensup olmanın getirdiği bir gerçeklik olarak değerlendirilmiştir. Yüce Rabbimizin, "*Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık* ..." (Hucûrat, 49/13) âyeti ile sevgili Peygamberimizin on binlerce Müslümana irat ettiği Veda Hutbesinde "Hepiniz Âdem'densiniz. Âdem de topraktandır." hadisi öncelikle bütün insanların Hz. Âdem'den ve Hz. Havva'dan gelen kardeşliğini ilan etmektedir. Kerim Kitabımız, Hûd, Salih ve Şuayb peygamberlerden, kendi kavimlerinden farklı inanca sahip olmalarına rağmen onların kardeşleri olarak söz etmiştir. Hz. Ali'nin "ya hilkatte eşimsin ya dinde kardeşimsin" sözü de aynı hakikati ifade etmektedir. Ancak İslâm'da insanlıkla birlikte, insanı insan kılan yüksek inanç ve değerlerle birbirine bağlanmaya daha büyük bir önem verilmiştir.

Ne yazık ki insanlık, önce kardeşlikle tanışmasına rağmen tarih boyunca pek çok kardeşlik ihlâllerine tanık olmuştur. Hz. Âdem'in oğullarından Kâbil, kıskançlık ve menfaat duygularına yenik düşerek kardeşi Hâbil'i öldürmüştür. Yine aynı sebeplerle Hz. Yakub'un oğulları, kardeşleri Yusuf'a ihanet etmişlerdir. Tarih boyunca sayısız cinayet ve katliamlar yaşanmış, pek çok savaş, insanların bitmek tükenmek bilmeyen hırs, arzu ve tamahkârlıkları yüzünden çıkmıştır. Aslında kardeşliği zedeleyecek duygular insanoğlunun benliğinde başından beri hep var olagelmiştir. İnsanlığın atası Hz. Âdem'den âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.s.) kadar bütün peygamberler bir bakıma yeryüzünde bozulan kardeşliği her fırsatta yeniden tesis etmek için gönderilmişlerdir. Çünkü kardeşlik yitirildiğinde bıraktığı boşluğun doldurulması imkânsızdır.

Kardeşlik için ille de kan bağı şart değildir. Mümin gönülleri birbirine bağlayan iman bağı yeterlidir. Cahiliye döneminde birbirlerine düşmanlıklarıyla ün salmış Evs ve Hazrec kabilesine mensup Arapların iman bağıyla nasıl kardeş hâline geldikleri, iman kardeşliğinin toplumda nelere kâdir olduğunun en güzel örneklerinden biridir. Peygamber şehri Medine'de Enes b. Malik'in evinde sevgili Peygamberimizin Ensar ile Muhacirler arasında gerçekleştirdiği kardeşlik uygulaması, tarihte eşi ve benzeri bulunmayan, tüm çağlara damgasını vuran örnek bir uygulamadır. Bu uygulama sebebiyledir ki, hicretin ardından Medineli Ensar, Muhacir kardeşlerine evlerinin kapısını açmakta âdeta yarışmış, ellerinde ne var ne yoksa hemen her şeyi bölüşmüşlerdir. Muhacirler de kendilerine sunulan kardeşlik bağlarını sadece şükran ve vefa duygularıyla karşılamakla kalmamışlar; aynı zamanda bu kardeşliği pekiştirmek için canla başla çalışmışlardır. Neticede fazlası olan eksiği olandan yüz çevirmemiş, eksiği olan

bu yüzden kendini zaaf sahibi bilmemiştir. Esasında eksik olan hep söylenen değildir, kardeşliktir. Çünkü kardeşlik her şeyden önce bir retorik/söylem ve edebî bir kurgu değil, bir hukuk ve ahlâktır. İşte Ensar ve Muhacirler böyle bir kardeşliği yaşayarak ortaya koymuşlardır.

Hicretten önce kavmiyetçilik, asabiyet ve menfaat üzerinden ittifaklar oluşturmaya alışmış olan Medine, hicretten sonra soy, renk ve coğrafya farklarını öne çıkartmayan yeni bir toplum ruhuyla şekillenmiştir. Böylece soy, nesep ve ırk kardeşliğinden daha üstün olan İslâm kardeşliği tesis edilmiştir.

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) kutlu doğumunu idrak ederken bugün bir kere daha onun ümmeti olmakla her zaman şerefyâb olan bizler, bütün insanlık için en güzel örnek olarak takdim edilen Resûl-i Ekrem Efendimizin (s.a.s.) rehberliğine kardeşlik hukuku ve kardeşlik ahlâkı açısından ne ölçüde ittiba ettiğimizi bu vesileyle yeniden gözden geçirmek durumundayız.

Bugün başta İslâm dünyası olmak üzere topyekûn insanlık âleminin dûçar olduğu manevî problemlerin gerek tanımlanma, gerekse çözüme kavuşturulması konusunda Peygamber Efendimizin risâletine başvurma ve onun rehberliğinde ilerleme konusunda ciddî ve kayda değer bir ihmalkârlıkla karşı karşıyayız. Etrafımızı saran dost ve kardeş Müslüman ülkelerde meydana gelen iç çatışmaların ortaya çıkardığı kaosu İslâmî değerler üzerinden onaylamak ve bunları mazur görmek asla mümkün değildir. "Ben, beni görmeden bana iman eden kardeşlerimi özlüyorum." buyuran sevgili Peygamberimizin bugün yaşadığımız acılar karşısında neler hissedeceğini tahmin etmek hiç de zor değildir. Kardeşlik bağlarının neredeyse ciddî yaralar aldığı bir zaman ve mekânda hem Peygamber Efendimize (s.a.s.) hem de birbirimize kardeş olmanın iklim ve ortamlarını yeniden bulmak ve onun özlemini çektiği kardeşler topluluğu olmayı yeniden hatırlatmak zorundayız.

Ne yazık ki Müslüman coğrafyasında meydana gelen kardeş kavgaları, iç çatışmalar, kardeşlik ortamını ciddî anlamda yaralamakta, "ümmet-i Muhammed" olma duyarlılığı ciddi bir şekilde hasara uğramaktadır. Allah'ı bir, peygamberi hak bilme düsturundan ayrılmaması gereken ve bu ana çerçeve içinde kardeşlik hukukunu tesis etmek zorunda olan Müslümanlar ne yazık ki bugün bölge coğrafyamızda uyandırılan fitneye dâhil olmakta, birbirlerine kin duyabilmekte, buğz edip intikam rüzgârlarına kendilerini kaptırabilmektedirler. Oysa biz Müslümanlara düşen kardeşlerimizin arasını bulmak ve hiçbir zaman adaletten ayrılmamaktır. Bugün cehalet, kör taassup ve dünyevî çıkarlardan beslenen bir gerilim ve çatışma ortamı, İslâm'ın pak ve nezih kardeşlik dilini köreltmekte, Müslüman kardeşliğinin Ensar-Muhacir kardeşliğinden beri süregelen tarihsel akışını göz ardı etmekte ve bizi sevgili Peygamberimizin özlemini çektiği kardeşler topluluğu olmaktan uzaklaştırmaktadır.

On dört asır önce birbirlerine düşmanlıklarıyla ün salmış Evs ve Hazrec kabilelerini, Ensar ile Muhacirleri birbirine kardeş kılan İslâm'ın yüce değerleri bugün de eğer bu değerler doğrultusunda ilişkiler ağı yeniden inşa edilebilirse aynı şekilde bütün Müslümanları hatta tüm insanlığı birbirine kardeş kılmaya yetecektir.

Bugün âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimizin (s.a.s.) dünyamıza teşriflerinin yıl dönümü vesilesiyle bir kez daha vurgulamak gerekir ki, bu aziz ve mübarek günlerin feyz ve bereketinden istifade ederken kendi iç dünyamıza yönelmek ve nefis muhasebesi yapmak, özeleştiriden kaçınmamak, insanlık nezdindeki görev ve sorumluluklarımızı mütemadiyen hatırlamak, tarihten olabildiğince ders almak ve iyi, doğru ve güzelin timsali olma yolunda azmimizi bihakkın yenilemek, hepimiz için bir huzur ve sükûn vesilesi olacaktır.

Bu duygu ve düşünceler içerisinde Kutlu Doğum Haftasının bütün Müslümanlara huzur getirmesini, insanlığın içine düştüğü sıkıntıların aşılmasında kardeşlik bağlarımızın güçlenmesine ve yeni rahmet kapılarının açılmasına vesile olmasını Cenâb-ı Allah'tan niyaz ediyor, vatandaşlarımız, soydaşlarımız ve tüm İslâm âleminin Kutlu Doğum Haftasını kutluyorum. Yüce Rabbimizden en büyük niyazımız, Sevgili Peygamberimizin sık sık özlemini dile getirdiği kardeşler topluluğu olmaktan asla uzaklaşmamaktır.

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
Diyanet İşleri Başkanı

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'den rivayet edildiğine göre o şöyle buyurmuştur: "Bir adam, başka bir köydeki din kardeşini ziyaret için yola çıkmıştı. Cenâb-ı Hak Teâlâ o kişinin yolunun üzerine bir meleği oturttu. Adam meleğin yanına gelince, melek ona; "Yolculuk nereye? diye sordu. Adam; "Şu köydeki kardeşimi ziyarete gidiyorum", dedi. Melek; "Ondan elde edeceğin dünyalık bir şey mi var?" deyince, adam; "Hayır, ben onu Azîz ve Celîl olan Allah hakkı için seviyorum, o kadar", dedi. Bunun üzerine melek; "Ben, Allah'ın sana gönderdiği elçisiyim, senin o kardeşini sevdiğin gibi Allah Teâlâ da seni seviyor", diye mukabelede bulundu. (Müslim, Birr ve Sıla, 38)

SÜNNET VE HADİSLER ÖLÇEĞİNDE KARDEŞLİK VE KARDEŞLİK HUKUKU

Prof. Dr. Raşit KÜÇÜK

Kardeş sözcüğü, yeryüzünün bütün dillerinde var olan ve sıcaklığı, sevimliliği, ifade ettiği ortak anlam olarak, ana baba bir, ana bir baba ayrı veya baba bir ana ayrı kişileri anlatan ortak bir kavramdır. İslâm dininin temel referans kaynakları olan Allah kelâmı Kur'an ile Peygamberimizin Sünneti ve hadisleri, bu bilinen ve her dilde ortak olan anlamı yanında kardeşliğe daha farklı, daha vurucu, insanlık ailesi için daha çok üzerinde durulması ve vurgulanması gereken anlamlar yükler. Kur'ân-ı Kerîm'in onlarca âyetinde çeşitli formlarıyla geçen kardeş (el-ah; çoğulu el-ihve ve el-ihvân) ve kardeşlik (el-uhuvve) kelimeleri nesep ve soy kardeşliğini ifade etmenin yanında, aynı kabileye mensubiyeti, din kardeşliğini ve dine uymada birlikteliği, sevgi ve muhabbet paylaşımını, samimî ve içten dostluğu anlatmada kullanılır. İtici gücü, dayanağı ve en önemli kaynağı din olan bu kardeşlik anlayışı, Müslümanlar için olduğu kadar insan cinsi arasındaki kaynaşmanın, dostluğun, ülfetin, muhabbetin, yardımlaşmanın, dünyayı yaşanılabilir bir mekân kılmanın temel ilkelerini kutsal kitabımız Kur'an ve Allah elçisinin sünnetinden alan bir özellik taşır.

Biz burada, Kur'an-ı Kerim'in konuyla ilgili ayetlerine yer vermeksizin, ayetlerin açılımı, hayata yansıması, yaşanmış örneği mahiyetinde olması itibariyle Sünnet ve hadislerde kardeşlik konusunu ana hatlarıyla belirlemeye çalışacağız. Peygamberimiz bir hadislerinde şöyle buyurur: "*Ruhlar toplu cemaatlerdir. Onlardan birbiriyle tanışıp anlaşanlar kaynaşır, tanışıp anlaşamayanlar ise ayrılırlar*". (Buhârî, Enbiyâ, 2; Müslim, Birr, 159-160) Bu kısa ve fakat önemli hadîs-i şerîf bize şu gerçeği öğretiyor: İyi ve güzel huylular, hayır ehli olanlar, ihlâsı, ihsanı, takvayı şiar edinenler kendileri gibi olanlara, bu özelliklerin aksine sahip olanlar da kendi benzerlerine meylederler. Birtakım üstün ve kıymetli nitelikler ve seçkin özelliklere sahip olmada bir ve beraber olanlar, birlikteliklerini, sevgilerini ve kardeşliklerini güçlü ve kuvvetli kılar, bu özelliklere sahip olmayan veya bunlar açısından zayıf olanların ise sevgi ve dostlukları da zayıf kalır. İnsanlar arasında dostluğun, ülfetin ve kardeşliğin gerçekleşebilmesi için, her şeyden önce iki tarafın birbirini en güzel biçimde ve etraflıca tanımaları, Allah'ın koyduğu ölçülere uymaları, en üstün ahlâka sahip olmaları, birbirlerine samimî ve içten bir kardeşlik hissiyle dolu olarak yönelmeleri gerekir. Bundan sonra kardeşler arasında mutlaka bulunması gereken ve zaruri olan haklar ve yükümlülüklere sıra gelir. Din kardeşi olanlar, birbirlerinin birtakım ufak tefek hatalarını görmezden gelmek, kardeşine karşı hayırhah olmak, birbirlerini ziyaret etmek,

birbirlerine sevgi ve muhabbet beslemenin gerekliliğine inanmak, aralarında dostluğun, ülfetin, muhabbetin ve samimiyetin gelişmesi için azami gayret ve fedakârlığı göstermek suretiyle kardeşliğin en önemli unsurlarını yerine getirmiş olurlar.

Din kardeşliğinin ve üstün niteliklere sahip mü'min olmanın sünnet-i seniyye ve hadis-i şeriflerden öğrendiğimiz bazı temel esaslarını şöyle sıralamak mümkündür: Her an kardeşleriyle bir ve beraber olma, Kur'an ve Sünnete sımsıkı sarılıp bağlanma, sadece Allah'tan yardım dileme, aralarındaki dostluğu en üstün seviyeye çıkarma, cömertlikte en yüksek dereceye varma, her türlü davranışında sadece Allah'ın rızasını gözetme, kardeşinin sıkıntılarını giderip onu hoşnut edip sevindirme, iyilik ve takvada yardımlaşma, birbirini iyice bilip tanıma, birbirine yardımcı olma, sıla-i rahmi yerine getirme, kötü hallerinden dolayı kardeşini kınayıp iyiye yöneltme, iyi geçim ehli olma, insanlara karşı güzel davranışlar sergileme, güzel ahlak sahibi olma bunların ilk sırada gelenleridir.

İnsanlık tarihinde ilk ve yegâne olmak üzere, Resul-i Ekrem Efendimizin, Medine'de Ensar ile Muhacirler arasında bir kardeşlik (muâhât) sözleşmesi akdettiğini ve tek tek her birini diğerine kardeş yaptığını biliyoruz. Bu kardeşlik sözleşmesinde insanların ırkı, rengi, kabilesi, soyu sopu değil mü'min olmaları esas alınmıştı. Peygamberimiz onların birbirlerine karşı olan hak ve vecibelerini, yükümlülük ve sorumluluklarını da kendilerine bizzat talim edip öğretmişti. Onun kardeş kıldığı sahâbîler birbirlerini sık sık ziyaret eder, her biri diğerinin her türlü derdi ve ihtiyacı ile ilgilenir ve kendi öz kardeşlerinin hukukuna riayet ettikleri gibi din kardeşlerinin de hukukunu koruyup gözetirlerdi. Hz. Peygamber'in Ebu'd-Derdâ ile kardeş kıldığı Fars asıllı Selmân, bir gün din kardeşi Ebu'd-Derdâ'nın eşini pejmürde kıyafetler içinde görünce, niçin bu durumda olduğunu sormuş, o da Ebu'd-Derdâ'nın dünyalıkla ilgisi olmadığı, o yüzden kendisinin böyle olduğu yönünde şikâyette bulununca, Selmân, Ebu'd-Derdâ'nın evinde kalıp gecelemiş, onu gece ibadeti başta olmak üzere çeşitli konularda eğitmiş, kendisine nasihatler yapmış ve kardeşlik görevini yerine getirmişti. (Buhârî, Savm, 51; Edeb, 86; Tirmizî, Zühd, 64) Sahâbîlerle ilgili bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Peygamberimiz, "*Mü'min bir kimse din kardeşini sevince bu sevgisini ona bildirsin.*" buyurmuştur. (Tirmizî, Zühd, 53) Çünkü bu durum karşılıklı muhabbetin, dostluğun, güven duygusunun gelişmesine ve kardeşlik hukukunun gereklerinin yerine getirilmesine, Allah'ın da kendisini sevmesine vesile teşkil eder. Nitekim Ebû Hureyre (r.a.)'nin Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden rivayet ettiği şu hadis bunu ne kadar güzel ortaya koyuyor: "Bir adam, başka bir köydeki din kardeşini ziyaret için yola çıkmıştı. Cenâb-ı Hak Teâlâ o kişinin yolunun üzerine bir meleği oturttu. Adam meleğin yanına gelince, melek ona; "Yolculuk nereye?" diye sordu. Adam; "Şu köydeki kardeşimi ziyarete gidiyorum", dedi. Melek; "Ondan elde edeceğin dünyalık bir şey mi var?" deyince, adam; "Hayır, ben onu Azîz ve Celîl olan Allah hakkı için seviyorum, o kadar", dedi. Bunun üzerine melek; "Ben, Allah'ın sana gönderdiği elçisiyim, senin o kardeşini sevdiğin gibi Allah Teâlâ da seni seviyor", diye mukabelede bulundu. (Müslim, Birr ve Sıla, 38)

Hz. Peygamber, kardeşler arasında sevgisizliği, kötü niyet ve düşünceleri,

nefreti ortaya çıkarıcı davranışlardan uzak durmamızı öğütler. Abdullah İbn Ömer (r.anhümâ)'nın naklettiği Efendimizin şu hadisi bizim için altın değerindedir: "*Bir kimse, din kardeşine "ey kâfir" diye hitap ederse, bu küfür ikisinden birine ait olur. Eğer kardeşi öyle ise ona, değilse bu sözü söyleyen kimseye döner.*" (Buhârî, Edeb, 73; Müslim, İman, 111; Tirmizî, İman, 16) Bu hadis-i şerif, niyetimizi, gönlümüzü, dilimizi ve her türlü tavır ve davranışımızı ölçülü tutmayı bize öğütlemiş oluyor. Bu kadar da değil, "*Mü'min bir kişiye, Müslüman kardeşini hakir görmesi, ona değer vermemesi, kötülük olarak yeter*" (Müslim, Birr, 32) buyurarak din kardeşlerimize karşı ne derece dikkatli olmamız gerektiğini bize hatırlatıyor. Bu konuda canlı bir örneği meşhur sahâbî Ebû Zerr'in hayatında görüyoruz. Olayın ravisi Mağrûr'un naklettiğine göre o, Rabeze denilen mevkide Ebû Zer ile kölesini aynı cins kumaştan yapılmış elbiseler içinde görmüştü. Kendisine bunun sebebini sorunca, Ebû Zer; "Ben bir kimseyi annesi sebebiyle kınamış, onu küçümsemiştim. Bu duruma muttali olan Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: "*Ey Ebû Zer! Onu gerçekten annesinden dolayı kınadın ve küçümsedin mi? Şayet böyle ise sen kendisinde cahiliye özelliği/cahiliye huyu bulunan bir kimsesin. Onlar sizin kardeşleriniz ve hizmetçilerinizdir. Allah onları sizin himayenize vermiştir. Kimin himayesinde bir kardeşi varsa yediğinden ona yedirsin, giydiğinden de ona giydirsin Onlara güç yetiremeyecekleri şeyleri yüklemeyiniz. Şayet yüklerseniz kendilerine yardımcı olunuz.*" buyurdu. (Buhârî, İman, 22; Itk, 15; Müslim, Eymân, 40) Hadis şârihleri, Ebu Zerr'in annesi sebebiyle kınadığı kimsenin Bilâl el-Habeşî olduğunu söylerler. Ebu Zer, Bilâl'e "siyah kadının oğlu" diye seslenmiş ve annesinin zencî/siyah tenli oluşu, sanki onun için bir noksanlık ve ayıpmış gibi ifade etmişti. Ebu Zer, bu sebeple ömrünün sonuna kadar yaptığı bu işten pişmanlık duydu. Sahabe-i kiram, Allah Teâlâ"nın hoşnut olmadığı ve Peygamber Efendimizin kınadığı bir şey yaptıkları zaman onu derhal terk eder, işledikleri günah ve kusura tövbe eder ve bir daha o hataya dönmemeye azami dikkati gösterirlerdi. Bütün bunlara karşın Efendimiz bize şu davranışları önemseyip öne çıkarmamızı öğütlüyor: "*Mü'min kardeşine güler yüz göstermen sadakadır; iyiliği emredip kötülüklere engel olman sadakadır…*" (Tirmizî, Birr ve Sıla, 45) Ebû Eyyûb el-Ensârî, Peygamberimizin şu buyruğunu bize nakleder: "*Bir kimseye mü'min kardeşini üç günden fazla terk etmesi helal olmaz. O ikisi karşılaştıklarında, biri yüzünü şu tarafa diğeri öbür tarafa döner. Onların en hayırlısı ve üstün olanı, selâmı önce verendir.*" (Tirmizî, Birr ve Sıla, 21) Peygamberimiz, uzaklarda bile olsalar, kardeşin kardeşi unutmaması, daima hatırında bulundurmasını ister, hatta dualarında kardeşini anmasını tavsiye buyurur: "*Müslüman bir kimsenin, din kardeşinin gıyabında yaptığı duası kabule şayandır. O kimsenin baş ucunda Allah'ın görevli bir meleği bulunur, din kardeşi için hayır dua yaptıkça, o melek de ona dua eder ve "âmin, kardeşin için istediğinin bir misli de senin için olsun*" der. (Müslim, Zikr, 86-88) Enes İbn Mâlik diyor ki: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hayatta iken iki kardeş vardı. Bunlardan biri sürekli Efendimize gelir, diğeri de kazanç elde etmek için çalışır dururdu. Bu çalışan kardeş, diğerini Nebiyy-i Ekrem'e şikâyet etti. Peygamberimiz; "*Kim bilir belki sen onun sayesinde rızık elde ediyorsun*" buyurdular. (Tirmizî, Zühd 33) Bütün bu emirler, tavsiyeler, öğütler kardeşlik hukukuna ve din kardeşlerimizle olan ilişkiler düzenimize ne kadar önem vermemiz ve dikkat etmemiz gerektiğini bize

öğretmesi açısından büyük önem taşır. İslâm medeniyetinin ve kültürünün temel taşlarını oluşturan bu tavır ve davranışlar hayatımıza yansıdığında mutlu bir toplumun mesut fertleri olarak yaşamayı hak eder, dünya ve ahiret saadetini elde etmeye hak kazanmış oluruz.

Peygamberimiz, sadece Müslümanlara değil, İslâm davetine muhatap olan başka ümmetlere onların peygamberleri üzerinden mesaj vermiştir. İslâm inancı, Allah tarafından gönderilmiş olan bütün peygamberlere inanmayı şart koşar. Bunlardan herhangi birine inanmayan mü'min olma özelliğini kaybeder. Resûl-i Ekrem Efendimizin şu hadisleri sadece bir örnek teşkil etmesi açısından büyük önem taşır. Buyurdular ki: "Ben, insanların İsâ İbn Meryem'e dünyada da ahirette de en yakın olanıyım." Bu nasıl oluyor yâ Resûlallah, diye sorulunca; "Peygamberler baba bir kardeştirler, anneleri farklı, dinleri ise birdir. İsa ile aramızda başka peygamber de yoktur", buyurdu. (Müslim, Fezâil, 143-145) Peygamberimiz, bütün peygamberlerin kardeş olduğunu söyleyerek diğer dinler ve ümmetler arasında oluşması muhtemel sürekli nefreti, kavgayı ve tarih boyunca örnekleri çok görülmüş olan insan zayiatını önlemeyi hedeflemiştir, diyebiliriz. Dolayısıyla biz Müslümanlar sadece mü'min kardeşlerimize karşı değil, insanlık ailesine karşı da yükümlülük ve sorumluluklarımızın bulunduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız. Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem; "*Zâlim de mazlum da olsa kardeşine yardım et" buyurdu. Kendisine; "Yâ Resûlallah, mazluma yardım tamam, bunu anladık; zalime nasıl yardım edeceğiz?" denilince; Zalimin de zulmüne engel olur, onu zulüm işlemekten alıkoyarsınız.*" buyurdu. (Buhârî, İkrâh, 7; Mezâlim, 4)

Kardeşlik hukukunun bazı temel unsurlarını, kalıcı ve sürdürülebilir olmasının esaslarını, Peygamber Efendimizin şu özlü/cevâmiu"l-kelim cinsinden olan hadîs-i şeriflerinden öğreniyoruz:

"*Müslüman Müslümanın kardeşidir. Din kardeşine haksızlık etmez, onu düşmana teslim etmez. Kim din kardeşinin bir ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim Müslüman kardeşinin bir sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim Müslüman kardeşinin hatasını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.*" (Müslim, Birr ve Sıla, 58)

"*Birbirinizle ilişkilerinizi kesmeyin, birbirinize arka dönüp sırt çevirmeyin, birbirinize karşı kin beslemeyin, birbirinizi çekememezlik etmeyin. Ey Allah'ın kulları böylece birbirinizle kardeşler olun. Müslüman bir kimsenin din kardeşine üç günden fazla küs durması helal değildir.*" (Tirmizî, Birr ve Sıla, 24. Ayrıca benzer rivayetler için bk. Buhârî, Edeb, 58; Nikâh, 46)

Netice olarak; Kur'an'ın pek çok ayeti yanında Sünnet ve hadislerde, din kardeşliği başta olmak üzere, kardeşliğin her çeşidi, dostluğun, ülfetin, muhabbetin, samimiyetin ve dürüstlüğün her türü hakkında bize her zaman rehberlik yapacak yeterli derecede örnekler bulma imkânına sahip olduğumuzu söyleyebiliriz.

Güzel dinimizden öğrendiğimize göre, birbirini Allah rızası için sevenlerin yüzleri o dehşetli kıyamet gününde pırıl pırıl parlayacaktır. Onlar nurdan koltuklarda oturacaklar, herkesin korkudan titrediği bir zamanda hiçbir korku duymayacaklardır. İnsanlar üzüldüğünde onlar üzülmeyeceklerdir. Çünkü onlar Allah'ın dostlarıdır. Allah'ın dostlarına ne korku vardır ne de keder...

BİZ KARDEŞİZ

Prof. Dr. Mehmet Yaşar KANDEMİR

Yüce Rabbimiz, bizi güzel dinimizin huzur dolu ikliminde buluşturdu. Müslümanların kardeş olduğunu söyledi.

Biz de kardeş olmanın bilinciyle, birbirimize sahip çıktık. Rabbimizin bize armağan ettiği güzelliklere birlikte sevindik.

Müslüman olmanın güzelliğini bize hissettiren âdet ve ibadetlerimiz vardır. Meselâ;

Ezan sesini duyunca içimiz ferahlar.

Camide din kardeşlerimizle omuz omuza verdiğimizde ruhumuz adeta kanatlanır.

Ramazan günlerinde iftar telâşına düşmüş kardeşlerimizi görünce, aynı duyguları paylaşmanın verdiği sevinçle onlara muhabbetimiz artar.

Sahur vaktinde, hiç de aşinası olmadığımız pencerelerden bize göz kırpan ışıkları fark edince, o yuvalarda bizim gibi ibadet heyecanıyla uyanmış din kardeşlerimizin, yeni bir günün orucuna başlama niyetiyle uyandıklarını düşünüp seviniriz.

Bize bu güzel duyguları yaşatan Yüce Rabbimiz; Müslümanların kardeş olduğunu hatırlatmakla kalmaz, kardeşlerimize sahip çıkmamızı da tavsiye eder.

Bize ihtiyaçları olduğunda yardımlarına koşmamızı emreder.

Allah Rızası İçin Sevmek

Yüce Rabbimiz birbirimizi menfaat duygusuyla değil, sırf Allah rızası için sevmemizi ister.

Allah rızası için birbirlerini sevenleri, Arş'ının gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde, özel olarak gölgelendireceğini müjdeler.

Sevgili Peygamberimiz de, birbirimizi Allah rızası için sevmenin bizi kemale, mükemmelliğe götüreceğini belirtir.

Peygamber olmadıkları halde, kıyamet gününde peygamberlerin ve şehitlerin imreneceği güzel insanlar vardır. Onlar, akraba olmadıkları halde birbirini Allah rızası için sevenlerdir.

Güzel dinimizden öğrendiğimize göre, birbirini Allah rızası için sevenlerin yüzleri o dehşetli kıyamet gününde pırıl pırıl parlayacaktır. Onlar nurdan koltuklarda oturacaklar, herkesin korkudan titrediği bir zamanda hiçbir korku duymayacaklardır. İnsanlar üzüldüğünde onlar üzülmeyeceklerdir. Çünkü onlar Allah'ın dostlarıdır. Allah'ın dostlarına ne korku vardır ne de keder...

Resûlullah Efendimiz Müslümanların ayrılmaz bir bütün olduğunu söyler ve onları bir bedene benzetir. Bedenin bir organı hastalandığı zaman diğer organları

nasıl rahatsız olur, ateşlenir ve uyumazsa, Müslümanların da birbirinin derdiyle dertlenmesi gerektiğini belirtir. Onların birbirini sevmesini, birbirine merhamet etmesini, birbirini korumasını ister.

İşte bu sebeple Fahr-i Cihân Efendimiz Müslümanların din kardeşlerine kin tutmasını, hased etmesini, birbirine sırt çevirmesini ve birbiriyle ilgiyi kesmesini uygun görmez.

Onlar birbirine darılsalar bile, bu dargınlığın üç günden fazla sürmesini doğru bulmaz.

Peygamberler sultanı Efendimiz kardeşlerimizi sevmeyi yeterli bulmaz, onlara kendilerini sevdiğimizi de söylememizi ister. Böylece kardeşlik duygusunu daha da besleyip geliştirmemizi uygun görür. Nitekim çok sevdiği sahâbîsi Muâz ibni Cebel'e; "Muâz! Yemin ederim ki, ben seni gerçekten seviyorum." buyurması bunu gösterir.

Seven, Sevdiğini İncitmez

Bizi İslâm'ın sıcak ikliminde buluşturan Yüce Rabbimiz birbirimizi sevmemizi istediği kadar, birbirimizi kırmaktan, gönüllerimizi incitmekten kaçınmamızı da emreder.

Çünkü sevgi, sevilene karşı anlayışlı, şefkatli ve nazik olmayı gerektirir. Seven, sevdiğini üzmekten, incitmekten sakınır.

İnsan, sevdiğini tedirgin edecek bir dil kullanmaz. Ona çıkışırken bile, kalbini kırmamak için sözünü yumuşatarak söyler.

Bütün Müslüman kardeşlerimizi sevmekle beraber, onların arasından en değerli özelliklere sahip olanları dost edinmeli ve dostlarımızı özenle seçmeliyiz.

Dostlarımız dindar ve takvâ sahibi kimseler olmalı ve Allah'a karşı gelmekten şiddetle sakınmalıdır.

Peygamber Efendimizden öğrendiğimize göre Allah Teâlâ, rızasını kazanmayı hedef almak şartıyla;

birbirine muhabbet besleyenleri,

birbirlerini ziyaret edenleri,

kardeşi muhtaç olduğu vakit malını esirgemeden onun ihtiyaçlarına sarf edenleri,

ve birbirini koruyup gözetenleri sever. Biz de sevdiklerimizde bu ölçüleri aramalıyız.

Kendimiz için istediğimiz her iyi ve güzel şeyi din kardeşlerimiz için de istemeliyiz. Kendimiz için arzu etmediğimiz bir şeyi din kardeşlerimiz için de arzu etmemeliyiz.

Düşündüğümüz ve tasarladığımız güzel şeyleri sevdiklerimize de söylemeli, böylece hem onları sevindirmeli hem de o konudaki görüşlerini almalıyız.

Sevgiyi Geliştiren Davranışlar

Sevgiyi büyütüp besleyen davranışlar vardır. Bu davranışlar, sevenleri birbirine daha fazla yaklaştırır. Müslümanlar bunları kardeşlerinden esirgememelidir.

Hz. Ömer'in belirttiğine göre, insan bir kardeşiyle karşılaştığında;

ona önce selâm vermeli,

bulunduğu meclise geldiğinde ona yer açmalı,
kendisine hitap ederken en çok sevdiği ismiyle hitap etmelidir.

Müslümanların yardımlaşma şekillerinden biri de, birbirine dua etmeleri ve birbirinden dua istemeleridir. Bir defasında Hz. Ömer umreye gidecekti. Resûl-i Ekrem Efendimizin huzuruna çıktı ve ondan umreye gitmek için izin istedi. Fahr-i Kâinât Efendimiz de ona izin verdikten sonra "*Sevgili kardeşim, bizi duandan unutma!*" (Ebû Dâvûd, Vitr, 23; Tirmizî, Daavât, 109) buyurdu.

O kâinatın efendisi ve rahmet peygamberi bile bir sahâbîsinden dua istediğine göre, Allah rızası için birbirini seven Müslümanlar da din kardeşlerinden dua istemeli ve onlara dua etmelidir.

İyiliğe Karşılık Vermek

Yine Resûl-i Ekrem Efendimizin bildirdiğine göre insan, iyiliğe iyilikle karşılık vermelidir.

Bu karşılık maddî olduğu gibi, manevi de olabilir. Kendisine yapılan iyiliğe maddî bir karşılık veremeyenler, hiç olmazsa kardeşine dua etmelidir.

Çünkü insanlara teşekkür etmesini bilmeyen, Allah'a da şükretmiş olmaz.

Allah'a en çok şükreden, insanlara en fazla teşekkür edendir.

Peygamber Efendimiz, kendisine iyilik yapana, Allah seni hayırla mükâfatlandırsın anlamında "cezâkellâhü hayran" demenin en iyi teşekkür olduğunu söylemiştir.

Hepimizin çok iyi bildiği gibi Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlar, yani Muhacirler, Ensar dediğimiz Medineli kardeşlerinden çok iyilik gördüler. Bir gün bunu Peygamber Efendimizin yanında dile getirdiler ve "Medineli Müslümanların bütün sevapları alıp götürdüklerini" söylediler.

O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz onlara, Ensâr'a dua ettikleri ve yaptıkları iyilikleri dile getirip teşekkür ettikleri sürece kendilerinin de sevap kazanacaklarını haber verdi.

Hediyeleşmek Sevgiyi Artırır

Fahr-i Kâinât Efendimiz, ashâbının kendisine sunduğu hediyeyi kabul eder, kendisi de onlara hediye verirdi.

Hediyeleşmenin sevgiyi perçinleyeceğini, kalpteki kin ve nefreti yok edeceğini söylerdi.

Özellikle komşuların hediyeleşmesini tavsiye eder, hediye vermeye en yakın komşudan başlamak gerektiğini belirtirdi.

Bunu hanımlara daha çok tavsiye eder, pişirdikleri yemek, önemsiz görülen bir şey bile olsa, onu komşularına göndermelerini isterdi.

Kendisine de böyle bir yemek gönderilse, onu kabul edeceğini ifade ederdi.

Kısaca belirtmek gerekirse, Müslüman kardeşlerimiz bizim için çok kıymetlidir. Onlar kederimizi sevince dönüştüren dostlarımızdır.

İşte bu sebeple kardeşlerimizin değerini bilmeli, kendilerini incitmekten şiddetle sakınmalıyız.

İslam kardeşliği, takva üzerine kurulan bir kardeşliktir. Bundan dolayı tüm bencillikleri dışarıda bırakacak bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin harekete geçirilmesiyle, kardeşlikle asla bağdaşmayan ve toplum huzurunun en yıkıcı unsuru olan tahakküm anlayışı ortadan kaldırılmış olmaktadır. Sahabe-i kiram, Hz. Peygamber'in rehberliğinde bu potansiyeli harekete geçirdi ve İslam'ın getirdiği kardeşlik bağı, müminlerin arasını asabiyet ve akrabalık bağlarından daha güçlü bir şekilde tuttu. Böylece İslam kardeşliği, Müslümanlar arasında en güçlü rabıta haline geldi. İman bağının, akrabalık bağlarından daha güçlü olduğu da fiili olarak kendini gösterdi.

MÜSLÜMANLARI ATEŞ ÇUKURUNA YUVARLANMAKTAN KORUYAN EN GÜÇLÜ BAĞ

Dr. Ekrem KELEŞ
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

"*Ancak müminler kardeştirler. Bunun bir gereği olarak kardeşlerinizin arasını ıslah edin. Rahmete nail olmak için Allah'a karşı takva sahibi olun.*" (Hucurat, 10)

"*Sizden biri, kendisi için istediğini (mümin) kardeşi (yahut da komşusu) için de istemedikçe iman etmiş olmayacaktır.*" (Müslim, İman, 171-172, hadis no: 45)

Asabiyete dayalı ırkçı anlayışların egemen olduğu bir toplumda köle azatlısı simsiyah bir zenciyi/Bilal-i Habeşi'yi, Kureyş'in başında lider olarak kabul ettiği Ebu Süfyan'ın önüne geçiren büyük bir kardeşlik devrimi,

Irkları, coğrafyaları, dilleri, renkleri ve kültürleri farklı milyonlarca insanı kaynaştırıp aynı yüce değerler etrafında birleştirebilen evrensel bir nizam,

Mevaliden/kölelerden-köle azatlılarından büyük ilim adamları, komutanlar ve sanatkârlar yetiştirecek kadar insana değer veren bir sistem,

Devlet başkanıyla hizmetliyi Allah'ın huzurunda aynı safa dizen bir eşitlik tablosu,

En basit bir bireyin canını, malını, neslini, inancını ve düşünce özgürlüğünü, toplumun en üst düzeyindekilerinki kadar saygın ve dokunulmaz sayan bir hukuk düzeni,

Halife ile gayrimüslim bir vatandaşını hâkimin karşısında yan yana ayakta tutan bir adalet sistemi,

Yalanla imanı bir araya gelmez kabul eden, samimiyeti dinin özü sayan, 'Kendisi için istediğini başkaları için de isteyebilme, kendisi için istemediğini başkaları için de istememe' ilkesini mensuplarının temel anlayışı haline getirmeyi hedefleyen bir ahlak felsefesi,

Başkalarının derdini dert edinmeyeni Müslümanlardan saymayan bir toplumsal şuur...

Bütün bunlar, Kur'an ve sünnetin temel ilkeleri ışığında ortaya konmuş İslam kardeşliğinin olmazsa olmazı niteliğinde bazı temel yaklaşım ve anlayışlardır.

İnsanları Arap ve Arap olmayan/Arap-Acem diye ikiye ayıran ve Arap olmayanların hiçbir şekilde Arap olanlara eşit olamayacağı anlayışına sahip bulunan bir toplumda Allah Rasulü, 'Arap'ın Arap olmayana hiçbir üstünlüğü yoktur. Arap olmayanın da Arab'a hiçbir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir' şiarını öylesine gür bir sada ile seslendirmiştir ki bu sada, insanların ve toplumların yaşadığı pek çok sorunun temelinde yatan tahakküm anlayışını yerle

bir etmiştir. Böylece insanın insana, insanın topluma, toplumun insana, bir ırkın bir başka ırka, bir toplumun bir başka topluma, bir sınıfın bir başka sınıfa tahakkümü anlayışı ortadan kaldırılmış ve İslam kardeşliği bu sağlam temel üzerine kurulmuştur. Böylece müminler cihanşümul bir medeniyetin üzerine kurulabileceği çok büyük bir nimete nail olmuşlardır.

Hz. Peygamber İslam dinini tebliğ ederken renk, ırk, cinsiyet ve sosyal statü ayrımı gözetmedi. İslam kardeşliğinin önündeki her türlü engeli ortadan kaldırdı. Bütün müminleri kardeş ilan etti. Medine-i Münevvere'ye gelince ensar ile muhacirler arasında akdettiği kardeşlik/muahat, İslam kardeşliğinin simgesi haline geldi.

Bu kardeşlik öyle bir devrim meydana getirdi ki bu devrim öncesinde kılıçlarıyla birbirlerinin boynunu vuracak durumda olan insanlar, birbirleri için canlarını feda edebilecek bir kardeşlik şuuru kazandılar.

İslam'ın ilk yıllarında Cahiliyye döneminin alışkanlıklarıyla nüksetme emareleri gösteren kendini başkalarından üstün görmeye yönelik ırkçı ve kabileci eğilimlere karşı Kur'an-ı Kerim müminleri şöyle uyarmıştır:

"*Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz.*" (Âl-i İmran, 103)

Kur'an-ı Kerim'in bu çarpıcı ifadesinden anlaşılacağı üzere ateş çukuruna yuvarlanacak noktaya gelmişken müminleri bu korkunç uçuruma yuvarlanmaktan kurtaran ve Müslüman toplumları ayakta tutan çok güçlü bir bağdır İslam kardeşliği... Müminler için büyük bir nimettir.

Dünyaları versek elde edemeyeceğimiz "*Eğer seni aldatmak isterlerse bilmiş ol ki sana yetecek Allah'tır. O, seni bizzat kendi yardımıyla ve müminlerle destekleyen ve onların kalplerini uzlaştırandır. Şayet yeryüzündeki şeyleri tümüyle harcasaydın, sen onların kalplerini uzlaştıramazdın. Fakat Allah onların arasını uzlaştırdı. Şüphesiz O mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*" (Enfal, 62, 63) Bu büyük nimete bizler, İslam sayesinde nail olduk. Asırların birikimi ile bu nimet, Müslüman toplumlarda köklü bir değer haline geldi. İslam milletinin bünyesinde iyice yerleşti ve kökleşti.

Allah Rasulü'nün dizinin dibinde yetişmiş bulunan sahabe-i kiram, bu nimetin değerini çok iyi kavramıştı. Bu sebeple onu büyük bir aşkla özümseyerek benimsedi ve hayata geçirdi. Asrısaadette tanık olunan İslam kardeşliğinin efsanevi örnekleri bu aşk ve özümsemenin sonucu idi.

Bu öyle bir bağdı ki bu bağ ile birbirlerine bağlanan kardeşler, birbirlerini sevdiler. Bu lafta kalan bir sevgi değildi. Bu sevgi ile müminler, kendilerinden önce kardeşlerini düşünür hale geldiler. Kur'an-ı Kerim onların bu güzel davranışlarını kıyamete kadar gelecek insanlara örnek olmak üzere dile getirdi:

"*Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte*

onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” (Haşr, 9)

İslam kardeşliğini kuran bağlar, menfaatten, çıkardan, beklentilerden veya uluslar arası yahut toplumlar/topluluklar arası ilişkilerden vesaire kaynaklanan bağlar değildi. Çünkü menfaatlere dayalı bir bağ, menfaatlerin sona ermesiyle biter. Çeşitli ilişkilere dayalı bağlar, bu ilişkilerin sona ermesiyle sona erer. Beklentilere dayalı bağlar da bu beklentilerin gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesiyle nihayet bulur. Ama Allah için kurulan ve tesis edilen bağlar, bunların hiçbiri ile sona ermez. İslam kardeşlik bağı, ‘Allah için sevme’ ilkesi etrafında kurulmuş bir bağdır. Samimiyet ve ihlâsa dayanır. İşte bundan dolayı İslam kardeşlik bağı, Müslümanlar arasında en sağlam ve en güçlü bağdır ve ebedidir. Bu bağ güçlü olduğu zaman müminler, ırkına, rengine, kültürüne, kökenine ve kimliğine bakmaksızın kendilerinden önce mümin kardeşlerini düşünmeye başlar.

İslam kardeşliği, takva üzerine kurulan bir kardeşliktir. Bundan dolayı tüm bencillikleri dışarıda bırakacak bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin harekete geçirilmesiyle, kardeşlikle asla bağdaşmayan ve toplum huzurunun en yıkıcı unsuru olan tahakküm anlayışı ortadan kaldırılmış olmaktadır. Sahabe-i kiram, Hz. Peygamber’in rehberliğinde bu potansiyeli harekete geçirdi ve İslam’ın getirdiği kardeşlik bağı, müminlerin arasını asabiyet ve akrabalık bağlarından daha güçlü bir şekilde tuttu. Böylece İslam kardeşliği, Müslümanlar arasında en güçlü rabıta haline geldi. İman bağının, akrabalık bağlarından daha güçlü olduğu da fiili olarak kendini gösterdi.

Bu bağ ile Müslümanlar cahiliye anlayışının dar kabilecilik anlayışını terk ettikleri gibi, toplumu kısır kalıplara hapseden ırkçı anlayışların prangalarını da kırdılar. Bunun yerine bütün bir insanlığı kıyamete kadar huzura kavuşturacak evrensel değerleri benimsediler. Böylece insanlar arasında ayırım yapmayan, Allah’ın kulları olarak onları eşit tutan ve kardeşliğin, Hakkın, hukukun ve adaletin üstünlüğünü esas alan büyük bir medeniyetin temellerini attılar. Artık müminler arasındaki temel öncelik, aralarındaki en güçlü bağ olan İslam kardeşliği oldu. Birinci kıymet ölçüsü takva idi. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in ümmeti olmak ve onun getirdiği değerlere sahip bulunmaktı.

Şu ayet-i kerime bunu anlatmaktadır: “*Allah’a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, babaları, oğulları, kardeşleri yahut soy-sopları olsalar bile, Allah’a ve peygamberine düşman olan kimselere sevgi beslediğini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları, içlerinden ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacakları cennetlere sokacaktır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah’ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Allah’ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”* (Mücadele, 22)

Böylesine köklü bir şuurla kurulan İslam kardeşliği, ırkçı düşüncelerin kısırlaştırıcı, daraltıcı ve bunaltıcı bağlarını kırdı. Bu bağın kazandırdığı İslami bilinç ile Arap ırkından beyaz ve şerefli kabul edilen soya mensup birisi/Ebu Zer (r.a.) bir kızgınlıkla ‘Kara (kadının) oğlu!’ sözleriyle hakaret ettiği köle azatlısı siyah Müslüman kardeşinin ayağının altına yüzünü koyabilecek bir şuur düzeyine yükseldi. (Buhari, İman, 22) Hâlbuki yüzünü ayaklarının altına koyduğu kişi, cahiliye

döneminde başkaları tarafından insan olarak bile görülmeyecek derecede aşağılanıyordu.

İslam kardeşliğinin insanları nereden alıp nereye getirdiğinin buna benzer pek çok örneğini asrısaadetin altın sayfalarında görmek mümkündür.

Nihayet Allah Rasulü Veda Hutbesi'nde yüz bini aşkın sahabiye şöyle seslendi:

"Müminler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Sonuçta bütün Müslümanlar kardeştir. Bir Müslüman'a kardeşinin kanı da, malı da helal olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır.

Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarısınız, Âdem ise topraktandır. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; siyahın beyaza, beyazın da siyaha bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadadır. Allah nezdinde en kıymetli olanınız en müttaki olanınız/O'nun koyduğu ölçüleri en fazla gözeteninizdir..."

İslam dininin kardeşlikte hedeflediği ufuk, 'Fena fi'l-ihvan' mertebesidir. Kişinin mümin kardeşlerini şerefte, makamda, mevkide, ilgide, dünyevi ve hatta uhrevi menfaatlerde öncelemesi, onların elinde gerçekleşen hayırlı ve iyi işlerden sevinç duyması, onların ilerlemesine sevinmesi, dünya ve ahiret açısından birtakım itibarlı işleri 'Onlar yapmasın, ben yapayım' anlayışı taşımaması, tam tersine onların yapmasından onur duyması, onların üstünlüklerinin ve güzel kazanımlarının kendi kazanımı anlamına da geleceği şuuruna varması şeklinde özetlenebilecek bu kardeşlik anlayışı, bir Müslüman'ın ihlâs sahibi olduğunu ve samimi İslam kardeşlik ruhu taşıdığını ortaya koyan en önemli göstergelerdendir.

Müminin müminlere karşı kalbinin salim olması/hiçbir önyargı taşımaması, mümin kardeşinin ırkı, kimliği, kökeni ne olursa olsun onu bağrına basabilecek bir gönül zenginliğine sahip olması ve asla müminlere karşı içinde bir kin ve nefret taşımaması lazımdır. Selametüs-sadr budur. "*Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin.*" (Haşr, 10)

Ayrıcalık aramak, İslam kardeşliğiyle bağdaşmaz. İslam dini imtiyaz arayışlarını asla hoş görmez. Buna göre falan aileye mensup olduğu, filanın çocuğu bulunduğu veya şu veya bu ırktan olduğu için kimse herhangi bir imtiyaza sahip olamaz.

Sağlam ve huzurlu bir toplumsal yapının kurulabilmesi için toplum bireylerinin birbirleriyle kaynaşması, birbirlerine sevgi, saygı ve kardeşlik duygularıyla bağlanması büyük önem taşır. Bunun için İslam dini kardeşliği zedeleyebilecek alay, gıybet, hakaret, küçük görme, dedikodu, kovuculuk, aldatma, kandırma, lakap takma, kötü zan ve tecessüs gibi kardeşlikle bağdaşmayan ve onun bozulmasına neden olabilecek her türlü söz, tutum ve davranışı yasaklamıştır.

Kur'an-ı Kerim'in bu hususlara ilişkin emir, yasak ve ilkelerini teyit eden pek çok hadiste de kardeşliğin gerekleri ortaya konmuş ve müminlerin hassasiyet göstermeleri gereken hususlara vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede müminlerin birbirlerine karşı husumet beslemeleri, düşmanlık yapmaları, buğzetmeleri, kin tutmaları, çekememezlikte bulunmaları, birbirlerine sırtlarını dönmeleri, birbirlerini terk etmeleri gibi kardeşliği bozan tutum ve davranışlar

yasaklanmıştır. Hatta küstükleri zaman aradaki kızgınlığın yatışması ve dargınlığın son bulması için üç gün süre tanınmıştır. Küslüğün üç günden fazla sürmemesi gerekir. Üç günden fazla sürerse taraflar günah işlemeye başlamış sayılır ve buna son vermedikçe günah ve masiyet alanında bulunuyor kabul edilirler. Bir an önce bu masiyet alanını terk etmeleri gerekir. Öyle ki amelleri Allah'a sunulmaz, askıda tutulur.

İslam kardeşlik bağının korunması, aslında dinin muhafazasıdır. Onun yok edilmesi de bir bakıma dinin o topluma kazandırdıklarının da yavaş yavaş o toplumdan silinmeye başlaması anlamına gelmektedir. Bu sebeple İslam dini, Müslümanlar arasında tesis edilen İslam kardeşliğine dayalı yapının korunmasına büyük önem verir. Bunun için en büyük sevap ve mükâfatı, İslam kardeşliğini güçlendirmek, zayıflayan noktalarını tamir etmek, bozulan alanlarını düzeltmek için çaba sarf edenlere vaat eder.

Güzellikler kolay kazanılmaz. Bu bakımdan sahip olduğumuz güzelliklerin değerini iyi anlamalı ve onlara dört elle sarılmalıyız. Bizimle birlikte gelecek nesillerimizin mutluluğu, huzuru ve selameti de dinimizin bize kazandırdığı bu bilincin korunmasına bağlıdır. Bunun için İslam kardeşliğinin taşıdığı ülfet, ihlâs, samimiyet ve sevgi dolu havanın dalga dalga tüm insanlığa taşınması şuuru ve gayretine sahip olmak gerekmektedir.

Kardeşlik hukuku, merhametin en görünür olduğu yerdir. Seninle soy bağım yok ama yine de sana kardeşim. Sen benim akrabam değilsin ama bana kardeşsin. Bizi birleştiren soylu bir ülkü, gönlümüzü adadığımız bir yüce var oluş var ve işte bizi kardeşliğin en sıkı bağlarıyla birbirimize sarıyor.

İNSAN İNSANIN YURDUDUR

Prof. Dr. Kemal SAYAR
Psikiyatrist
Marmara Üni. Tıp Fak. Öğr. Üyesi

Latince bir atasözü var '*homo homini lupus*' diyorlar, '*insan insanın kurdudur*'. Bizim medeniyetimiz ise bize bunun tam tersini söylüyor. İnsan insanın kurdu değildir, insan insanın yurdudur. Hz. Resul 'kendisi için istediğini başka bir kardeşi için istemedikçe kişi tam, kâmil manasıyla iman etmiş olmaz' diyor. Bir diğerkâmlık felsefesi var bizim genetik kodlarımızda. Merhamet ancak bir kardeşlik hukukunun tesis edilebilmesiyle toplumda kendisine zemin buluyor. Pek çok insan maalesef merhamet kavramı ile acımak kavramını birbirine karıştırıyor. Acımak dediğimiz şey bir lütufkarlık barındırıyor içinde, bir yukarıdan bakış, bir kibir, ben daha yukarı bir konumdayım ve daha aşağıda olan sana acıyorum. Hâlbuki merhamet böyle bir şey değil. Merhamet bize söylendiği üzere bizim onu vermekle zaten şifa bulacağımız bir şey. Yani merhamet aslında ilahi özümüzün insan ilişkilerinde bir yansımasından, tecellisinden ibaret. Merhamet eden aslında o anda merhamet ediliyor demektir. Merhamet veren o anda merhamet verdiği kişi tarafından kendisine, merhamet veriliyor demektir. Kardeşlik hukuku, merhametin en görünür olduğu yerdir. Seninle soy bağım yok ama yine de sana kardeşim. Sen benim akrabam değilsin ama bana kardeşsin. Bizi birleştiren soylu bir ülkü, gönlümüzü adadığımız bir yüce var oluş var ve işte bizi kardeşliğin en sıkı bağlarıyla birbirimize sarıyor. Merhamet duygusunu acımak duygusundan ayırabilmek lazımdır. Merhamet bir başkasıyla birlikte ızdırap çekebilmek demektir, merhamet bir başkasının ızdırabını hücrelerinde yaşamak demektir, onun ızdırabıyla benim de inleyebilmem demektir. Günümüzde en çok bu diğerkâmlık ahlakına ihtiyacımız var. Çünkü 'adam sende'ciliğin had safhaya vardığı, gemisini kurtaranın kaptan sayıldığı, 'bana dokunmayan yılan bin yaşasın' felsefesinin maalesef yürürlükte olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Katliamların haddi hesabı yok. İnsanlar kolaylıkla birbirlerine kıyabiliyorlar. Böyle bir dünyada ötekinin iniltisini, acısını hissetmenin ötekinin ızdırabıyla dertlenmenin ne kadar önemli olduğu ortada. Eğer bizler başkasının ızdırabıyla, başkasının iniltisiyle hemdert olabiliyorsak, onunla ahlaklanabiliyorsak kamil manada insanlık yolunda yürüyoruz demektir. Ötekine kardeş olabiliyorsak, ötekini ancak gerçek manada kardeşin bilebileceği ve hissedeceği bir durulukla sevebiliyorsak insanlığımızın gereğini yerine getiriyoruz, demektir. Sadece kendi nefsi için, kendi egosu için, kendi refahı için yaşayan insanın insanlığından bir şeyler eksiktir. Kardeşlik hukuku bizi insan olmanın paydasında eşitler ve dünya macerasında nerede durursak duralım,

dünyevi rütbelerimizden, makam ve servetlerimizden bağımsız olarak bizi sevinç ve ıstırapta bir kılar.

Hepimiz ancak kendimizden daha yüksek bir amaca yönelebildiğimiz zaman daha kamil insanlarız. Kendimizden daha yüksek bir amaca yani bizimle beraber solmayan, yitmeyen, Hz. İbrahim'in kıssasında dile getirdiği gibi batmayan bir ülküye yönelmek zorundayız. Yani inandığımız değerler, hizmet ettiğimiz değerler; bizim yok oluşumuzla birlikte zail olmamalı, yok olmamalı. İşte böyle bir dünyada iki seçenek var önümüzde. Ya merhameti ve kardeşlik hukukunu seçeceğiz, merhamet yolunda ilerleyeceğiz, ya da 'gemisini kurtaran kaptan' diyeceğiz, 'altta kalanın canı çıksın' diyerek zalimane bir anlayışı benimseyeceğiz. Zalimane anlayış bize şunu söylüyor: 'Altta kalan altta kalmayı zaten hak etmiştir'. Sosyal darwinizmdir bunun adı bilimsel literatürde. Bu anlayış güçlü olan ayakta kalır diyor bize, zaten düşen, zayıflayan bunu hak ettiği için oradadır. Dolayısıyla onun sırtına binip çıkmakta bir problem yoktur. İşte bizler merhamet ve kardeşlik ahlakıyla, merhamet donanımıyla böylesine zalimane bir anlayışla mücadele edeceğiz. Yani hep söylenildiği gibi gücün hakkına karşı hakkın gücünü savunacağız. Güç; silahıyla, bilimiyle, çeşitli metotlarıyla galip gelmiş olabilir ama sonunda asla var olamaz, kaim olamaz, adalete yaslanmayan hiçbir güç/görüş, hiçbir medeniyet sonsuza dek kaim olamaz. Geçici bir süre zaferini ilan eder fakat sonra insanlığın gösterdiği dirençle tarihin sahnesinden silinir gider.

Kâinatın sadece güçlü olanın ayakta kaldığı bir çerçeve, çevre olduğunu söyleyen dünya görüşünün aksine kainatta sadece yardımlaşan organizmaların hayatta kaldığını söyleyen bir başka bakış da vardır. Bu bakış bize kainattaki bütün varlıkların birbirine görünmez merhamet ve kardeşlik bağlarıyla bağlantılı olduğunu, birimizin iyiliğinin diğerinin de iyiliği olduğunu fısıldıyor. Yani bizler, her birimiz iyi olmak kaydıyla ister dar çerçevede olsun, isterse kâinattaki bütün mevcudat olsun birimizin iyiliği ötekinin de iyiliğine yarayabilir. İnsanoğlu birbirine bağımlı bir varlıktır. İnsanoğlu gibi bütün nebatat ve hayvanat da birbirinden beslenen, birbirinden imdat isteyen varlıklardır. İşte bize bu görüş diyor ki kainatta güçlü olan ayakta kalır önermesi çok doğru değil. Dinozorlar çok güçlüydü ama yok oldular. Demek ki kainatta yardımlaşmayı becerebilen, birbiriyle çok güzel ekosistemler oluşturan dolayısıyla birbirine veren ve alabilen organizmalar ayakta kalıyor. İşte bizler galiba bu felsefeye, bu ahlaka, bu diğerkâmlık anlayışına hizmet etmek zorundayız. Yani, insanın insana varlığın varlığa kurt olduğu değil, varlığın varlığa yurt olduğu, insanın insana yurt olduğu bir anlayışa hizmet etmek zorundayız. Kardeşliğin bizi tasada ve sevinçte birleştirdiği bir gül bahçesine ihtiyacımız var. 'Merhamet ötekiyle beraber acı çekmektir' dedim, merhamet bu bakımdan bir empati duygusunu da içinde barındırır. Yani ötekini anlayabilmek, Kızılderililerin ifadesiyle, ötekinin çarıkları içine girip o çarıklar içinde, millerce yürüyebilmeyi gerektirir. Ama empati duygusunu aşan bir şeydir merhamet. Çünkü merhamette aksiyonerlik vardır. Eğer siz sadece bir insan için üzülür, onunla beraber acı çeker fakat hiç kımıldamazsanız, hiç hareket etmezseniz o merhamet eksik kalır. Merhamet aksiyonerdir. Bize de aksiyoner olmak zaten öğretilmiştir. Bizim dinimiz bize her

zaman hayrın ve iyiliğin peşinde koşmayı öğütler. “*Kıyamet suru üflendiğinde dahi elinizde bir fidan varsa gidip bunu dikiniz*” buyurur Hz. Peygamber. Bu ne kadar büyük bir davettir, ne büyük bir çağrıdır.

Her zaman oluş üzerine olun, her zaman gayret üzerine olun, her şey kopup bitecek olsa dahi umuttan vazgeçmeyin, umuttan feragat etmeyin demektir bu. Sadece insana değil, varlığa da yurt olun, kardeş olun. İşte merhamet de bizi eyleme çağırır, komşumuzun açlığı bizi eyleme çağırır. *“Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir.”* (İbn-i Ebî Şeybe, İman ve Rü’ya, 6) Çünkü ötekinin sıkıntısı bizi eyleme çağırır, hemdert olmaya çağırır. İşte bakın dünyanın aldığı ve Türkiye’nin maalesef içinden geçtiği bu ruhsal kriz, narsisizm krizidir. İnsanların, toplulukların sadece kendilerini değerli saymaları, insan kardeşlerini ve başka varlıkları değerli saymama krizidir. ‘Ben gider gücümü gayri meşru da olsa her yerde kullanabilirim’ diyenler dünyada meşruiyet krizi yaratıyorlar, bir merhamet, ruh krizi yaratıyorlar. Nasıl ki bir insan güçlü olmak hasebiyle başkasının hakkını gasp edemezse; hiçbir devlet, millet veya organizasyon da masumlar üzerinde terör uygulayamaz. Masumların üzerinde kayıtsızca kendi hükümdarlığını yürütemez. ‘Sadece ben ve benim çıkarlarım öndedir, benim kabilemin çıkarları dışında hiçbir çıkar önemli değildir, insanların genel çıkarı önemli değildir, ahlak kaideleri önemli değildir’ demek işte merhametsizliğin daniskasıdır. Bunun örneklerine yakın zamanlarda rastladık. Bosna’daki savaşta rastladık, Ruanda’daki savaşta rastladık, Irak’ta rastladık, en son Gazze’de çocukların üzerine fosfor bombaları yağdırılırken yaşadık. ‘Başka insanların hayatları kayda değmez, sadece ben ve benim kabilemden olanların hayatları önemlidir’ diyen insanlar merhametin temeline dinamit koymaktadırlar ve insanlığımızı tehdit etmektedirler. İnsan olmanın bilgisini tehdit etmektedirler. Bakın sosyal psikoloji çalışmalarında çok enteresan bir veri var. Hepimizin kendisini sigaya çekmesini gerektiren bir veridir bu. Bize şunu söyler pek çok çalışma. Bizler kendimizden saydığımız insana karşı merhamet etmekte çok mahiriz, kendimizden bizden saydığımız insanları seviyoruz, onaylıyoruz, onların hatalarını görmezden geliyoruz, onlara merhameti kolaylıkla gösterebiliyoruz. Ama farklı saydığımız, hasım saydığımız, düşman saydığımız insanlara karşı aynı merhameti gösteremiyoruz. Onlara karşı o kadar toleranslı değiliz, onları affetmek istemiyoruz, onların hatalarını büyütüyoruz kolaylıkla. İşte merhamet yaratılmış her şeye merhamet edebilmek demektir. Kalbimizin o kadar kuşatıcı olmasıdır ki Hz. Resul’un söylediği gibi ‘ya Rabbi onları affet çünkü bilmiyorlar’ diyebilmektir. Gözyaşları yüzünden süzülürken, eziyet görmüşken, horlanmışken bunu söyleyebilmektir işte. İnsanın en çok canı yandığında merhamet edebilmesi, işte bu çok büyük bir yükseliştir. Çünkü canımız yandığı zaman bizler öfke duyarız, intikam almak isteriz, karşımızdakinin canını yakmak isteriz. Bu çok basit bir psikolojik kaidedir. Ancak intikamla, bir misillemeyle içimizin soğuyacağını düşünürüz. İşte o yüzden de dünya maalesef öfkeden geçilmiyor. Öfke cinayetleri, ya da birbirini hiç tanımadan öfkelenen insanlar silahlarını çıkarıp ateşleyebiliyorlar, birbirini tanımayan insanlar muhayyel korkular yüzünden birbirini kesebiliyorlar, ızdırap çektirebiliyorlar.

Öfkeyi dizginleyebilmek merhametin olmazsa olmaz koşullarından bir

tanesidir. Merhamet senin mutluluğun olmazsa benim de mutluluğumun olmayacağı bilgisidir. İnsanın kendi sınırlarının ötesine varmasıdır. Sadece kendisi için değil başkaları için de var olduğumuzu hissettiğimiz zaman çok kuvvetli bir canlılık hissi yaşarız. Bugün batı toplumunda ruhun ölümünden bahsediliyor, kronik sıkıntının batı toplumunun yaygın haleti ruhiyesi haline geldiğinden bahsediliyor. Yine de bizim toplumlarımızı çok canlı kılan bir şey var; insan ilişkileri. Bizler yardım etmeyi seven toplumlarız, bizler dost elinden gel çağrısı olmasa da giden toplumlarız. Kalpten kalbe yolu bulabilen insanlarız. İşte bu bizim toplumumuzu her şeye rağmen güçlü, dayanıklı, canlı kılmaya devam ediyor. Merhamet içimizde bir yerlerde sönmeye yüz tutmuş insanlık kandilini yeniden tutuşturan ve bizi en temel halinde insanlığımıza geri çağıran bir duygu. Batı toplumlarında komplo nazariyatı had safhada merhamet konusunda. Diyorlar ki iyilik, merhamet hissi boş yere galip gelmez, insan eğer bir şey arıyorsa, merhamet edecek bir fırsat ya da kişi arıyorsa aslında kendini alkışlatmak ihtiyacındandır. Yani bir şekilde kendine bir övgü düzmek istiyordur. Kendini iyi hissetmek istiyordur. O yüzden merhamet işlevine soyunuyordur. Yani merhametin kendiliğinden veya Allah'ın rızasını gözeterek kendi başına bir eylem olabileceğini kabul etmeyen bir düşünce. Komplocu bir düşünce, insanın baştan kötü bir varlık olduğunu var sayan bir düşünce. Bizse bu anlayışa karşı insan fıtratının temiz ve berrak olduğunu ve daha sonra kirlendiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla insanın fıtratında, var oluşunda merhametin zaten kodlanmış olduğunu söylüyoruz. Çok enteresan bir şey, psikoloji bilimi de bize bunu söylüyor. Yaklaşık 20-30 yıldır merhamet kavramı üzerine çalışmalar yapılıyor ve ahlakın kökenine, empati ve merhamet duygusunun köklerine bakıldığı zaman bizlerin insan olarak beynimize ruhumuza bu duygunun kodlanmış olarak doğduğumuzu çalışmalar gösteriyor. Mesela, yeni doğan bir bebek başkasının ağlayışına, sesine, iniltisine hemen cevap veriyor. Çocuk koğuşlarında kalmış olanlar görmüştür. Ben de Ankara Hacettepe Tıp Fakültesinde bir aylık intörnlüğümü yeni doğan koğuşunda yapmıştım, bir çocuk ağlamaya başladığında diğerleri o ağlayışa bir ağlayışla cevap verirler. İnsan bir başkasının ızdırabını hissetmeye ayarlı bir varlıktır. İnsan insana dost ve kardeş olarak doğar.

30 sene önce çok enteresan bir buluş yapıldı. Ayna nöron denilen bir kavram özellikle sinir bilim literatürüne girdi. Çok enteresan bir şey bu. Bir insanın çektiği ızdırabı ben onun yüzünden hissettiğim anda onun beyninde harekete geçen hücreler hangisiyse benim beynimde de aynı hücreler harekete geçiyor. Beyindeki ayna nöronlar, karşısındakinin ızdırabını hemen hissediyor ve hemen ona bir cevap veriyor. Onun beyninde ateşlenen, harekete geçen sinir hücrelerinin aynısı benim beynimde de harekete geçiyor. Bu çok büyük bir buluş, bu buluş bize empati duygusunun, başkasını anlamanın insanın ruhuna zaten kodlu olduğunu, insanın rahmani bir var oluş üzerine yaratıldığını söylüyor. Peki, hal böyleyken ne oluyor da bizler bazen büyük zalimlere, acımasız kişilere, çok kıyıcı insanlara dönüşüyoruz. İşte, o merhametin maalesef dünyamızda geçer akçe bir değer olmamasından, insanlığı aydınlatıcı bir değer olmaktan maalesef kültürel koşullanmalarımız vasıtasıyla geri durmasından kaynaklanıyor. Kültürler

bazen merhameti özendiriyorlar bazen de insanları merhametsizliğe teşvik ediyorlar. Kültürler bazen gücün hakkını öne sürüyorlar bazen de hakkın gücünü öne sürüyorlar. İşte bizler bir merhamet medeniyetinin varisleri ve merhamet peygamberlerinin takipçileri olarak merhameti baş tacı etmek ve onu her yerde, her zaman daha fazla konuşmak zorundayız. Kardeşlik hukukunu yeniden gönül burçlarına dikmek zorundayız. Merhamet bende olan bir şeyi başkasına vermek değildir. Merhamet bir başkasını çok iyi anlayabilmem, çok iyi hissedebilmem, yardım edebilmek için bütün hücrelerimle harekete geçebilmem demektir. Bir aksiyonerliktir merhamet biraz önce dediğim gibi. Aksiyoner kardeşliktir. Dolayısıyla bunu sanki sosyal devletin icaplarına aykırı bir şeymiş gibi sunamazsınız. Siz fevkalade sosyal bir devlet kurabilirsiniz fakat bir evladın anaya merhametini onun yüreğine koyamazsınız. Bunun için yaygın öğretim gerekir ve bu yaygın öğretim ancak yuvalarımızda başlar, okullarımızda devam eder, televizyonlarımızda yankı bulur, basınımızda yankı bulur toplumsal hayatta bir seferberliğe dönüşebilir. Hepimiz dünyayı emin bir yer olarak bilmek istiyoruz, hele çocuklar, en çok onlar bu dünyayı emin bir yer olarak bilmek istiyorlar. Merhametin hüküm ferma olabilmesi için her insanın eşit değer taşıdığı bir dünyaya erişebilmemiz gerekiyor. Bu değere saygı duymamız lazım. Yani sen şu bu olduğun için değil, şu dine veya bu dine, şu ideolojiye veya bu ideolojiye sahip olduğun için değil, sadece yaratılmış olduğun için sadece insan olduğun için, sadece emanet sana da tevdi edildiği için saygıya müstehaksın. O yüzden benim kardeşimsin. ‘Senin saygınlığın benim nazarımda her zaman tescil edilmiştir kardeşim’ diyebilmek. Onun için istemek. Onunla aynı safta saf tutmak. Dünyayı onarmak için, kardeşlik hukukunu diriltmemiz, insanı insana yeniden yurt bilmemiz gerekiyor.

Bir gün, o kutlu Elçi'nin etrafındaki mü'minlerden, Ebu Zer (r.a.), Bilal-i Habeşi'ye, "Kara kadının oğlu" diyecek olmuş... Bilal çok üzülmüş. Olay Resulullah'a intikal etmiş. Resulullah da çok üzülmüş buna. Ebu Zer'i çağırmış ve ona üzüntüsünü bildirmiş. Söyledikleri şu söz İslam'ın insanlık ölçüsü olarak anıtlaşmış:

"Ey Ebu Zer, beyaz kadının oğlunun, kara kadının oğluna bir üstünlüğü yoktur."

Ebu Zer, söylediği sözün vehametini çoktan anlamış olarak, başını yere, kumların üzerine koymuş, sonra şöyle söylemiş:

-Bilal, bu başın üzerine ayaklarıyla basmadan başımı yerden kaldırmayacağım."

Bilal, bunu yapmamış, kolundan tutmuş Ebu Zer'in ve ayağa kaldırmış. Resulullah'ın huzurunda aşkla kucaklaşmışlar.

SEVGİ VE KARDEŞLİK ZAMANI

Ahmet TAŞGETİREN
Gazeteci - Yazar

Acaba kendi içimizde barış var mı? Bütün uzuvlarımız birbiriyle sevgi ilişkisi içinde mi?

Aklımızla kalbimiz ya da nefsimiz barışık halde mi? Bedenimizle ruhumuz sevginin sağladığı itmi'nan duygusu, ya da temkin hâli yaşıyor mu? Yoksa ihtiyaçlar içinde miyiz?

Birer sevgi odağı olması gereken, ancak sevgi iklimi içinde saadeti bulacak olan ailelerimiz sevgiyi doya doya yaşıyor mu? Eşler arasındaki ilişki, kardeşler arasındaki ilişki, ebeveynle evlatlar arasındaki ilişki, derin bir meveddet ve rahmet ilişkisi mi? Yoksa, gün gün yığılmakta olan boşanma dosyaları, aile içinde yürekleri saran bir münafereti mi haber veriyor? Aile içi cinayetler neyin habercisi?

Allah yolunda hizmet için meydana gelmiş birlikteliklerin bizzat kendi içindeki ilişkilerde derin bir muhabbet ve adanış duygusu var mı? Yoksa kibir, buğuz, öne geçme, riyaset, gıybet gibi yürekleri kemiren ve ihlâsı eriten duygular, insanların içinde kol gezip, bulduğu güzellikleri talan mı ediyor?

Ya bu hizmet gruplarının birbiriyle ilişkisinde ne hâkim? Birbiri için hüsnü zan, birbirinin muvaffakıyeti için dua, birbirine sevgi, rahmet dileği mi? Sıcak bir dostluk mu? Yoksa rahmet-i ilahiyi bile kıskanmak mı? Kusur aramak mı? Kusur isnadı mı? Gıybet mi? Hatta iftira mı? Birbirinin cennetinin yolunu kesmek için sürekli engeller üretme gayreti mi?

İslam içinde oluşmuş mezheplere aidiyet, kendimiz için her şeyi "Allah için kılma" çabası mı, bir başkasını "Allah'ın yolundan dışlama" gayreti mi? Buradan yola çıkıp, Allah için yarış duygusuyla birimiz diğerinin gayretine bakıp sevinç mi duyuyoruz, yoksa birbirimizin tekerine çomak sokarak yoldan alıkoymaya mı çalışıyoruz? İslam ki, bütün zamanlarda, farklı dinden olanların bile mabedine dokunmama hassasiyetiyle gelmiş, şimdiki zamanlarda, şu veya bu mezhep mensuplarının gittiği "ibadethane"yi bombalamak nedir? Yani Allah'a, herkesin mabuduna secde edilen yeri bombalayınca, kimin amel defterine ne yazılır? Ve o amel defteri Allah'ın huzuruna nasıl götürülür?

Ya aynı vatan içinde yaşayan Müslüman kavimlerin birbirine karşı muğberiyetleri... Üstünlük taslamaları... Öfke ve kin alış verişleri... Allah'a yakınlık dışında birbirine üstünlük kıstasları üretmeleri... Vatanların bile anlamlarını yitireceği mahşer zemininde, kim neyin kavgasına soyunur? Allah'ın huzuruna insanlar, neyi götürürler? Kalplerinde birbirlerine karşı besledikleri kini mi, yoksa Allah'a kulluk duygusunu mu?

Sevgi istidadını, “Yaradılan’ı Yaradan’dan ötürü sevmek” boyutunca zenginleştirmek ve bu istidatla, tüm varlıkla dostluk ilişkisi kurmak varken, daha kendi kendimizle barış gibi ilk merhalelerde tökezlemek...

Bu Müslümanca bir şey olarak görülebilir mi?

“Allah’ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın” bir kere...

Nimetini hatırlayın da;

“Allah’ın ipine sımsıkı sarılın.”

“Hani siz birbirinize düşmandınız.”

“Bir ateş çukurunun kenarında idiniz...”

Kalpleriniz adeta bir ateş çukuru olmuştu. Kin, öfke ve düşmanlıklar kuşatmıştı yüreğinizi...

“Allah sizi oradan kurtardı.

“Kalplerinizi birbirine ısındırdı ve O’nun nimetiyle kardeşler oldunuz.” (Al-i İmran, 103)

Kardeşlik...

Kalpleri birbirine ısındıran ve birbirimizle ilişkimizi “kardeşlik” olarak niteleyen Varlık, bizi yaratan Varlık.

“Mü’minler ancak kardeştir” temel prensibini koyan da O (c.c.).

Kalplerin birbirine ısındırılması hep zor olmuş.

Diyor ki Yüce Yaratan Rasulü Eminine:

“...mü’minlerin kalplerini birbirine ısındıran O’dur. Eğer sen, yeryüzündeki her şeyi harcasan, onların kalblerini birbirine ısındıramazdın. Fakat Allah onları birbirine ısındırdı.” (Enfal, 63)

İmanı sevdirmiş bize...

Onu kalplerimize nakşetmiş...

İnkârı, yoldan çıkmayı ve günahı çirkin göstermiş kalplerimize... (Hucurat, 7-8)

Yani kalpler, Allah Teala’nın ölçülerine bağlılık doyumuna ulaşmış...

Kalplerin birbirine ısınması böyle gerçekleşmiş.

Kardeşlik böyle gerçekleşmiş.

Resulullah Efendimiz (s.a.s), “Cahiliye” diye nitelenen toplum içinden, vahyin ışığında, Cenab-ı Zülcelal’in işaretleriyle, yardım ve lütfuna sığınarak, adeta engin bir “kalp işçiliği” ile bu toplumu inşa etmiş.

Aşiret asabiyyetini aşmış.

Kavmi asabiyyeti aşmış.

Renk, ırk, dil asabiyyetini aşmış...

Mal, mülk, evladü ıyal asabiyyetini aşmış...

“Arab’ın Arap olmayana üstünlüğü yoktur, üstünlük ancak tavka iledir” ölçüsünü, kalplere kazımış... Arap olduğu halde kavmi asabiyyeti dışlamış, kaliteyi, takva gibi, Yaratan’la bağlılığı en öne alan bir insanlık kıvamına bağlamış.

Heybetinden ürkenleri, “Ben Kureyş’ten kuru et yiyen bir kadının oğluyum” diye teskin ederek yola çıkmış.

“Üzerinize başı kuru üzüm gibi siyah, Habeşli bir köle bile emîr tâyin edilse dinleyin ve itaat edin” diyerek, toplum yönetiminin zirvesinin belli statülere münhasır olmadığını ilan ederek yola çıkmış.

Savaşta amcasını öldüreni, hatta amcasının ciğerini çıkarıp ağzında çiğneyeni affederek, kendi duygularının üzerine yürümüş...

Evs'in, Hazrec'in, savaş ortamında oluşmuş kinlerini yıkamış...

Mekke mü'minleri ile Medine mü'minleri arasında "muahat - kardeşlik" gerçekleştirerek, mal-mülk sahipliğinin bir farklı kademede, izafi olduğunu yüreklere nakşetmiş...

İşte o noktada etrafında...

Arap Ebubekir...

Fars Selman...

Rum Süheyb.

Habeşli Bilal...

El ele tutuşmuş, ümmeti oluşturmuş.

Bu bir iman topluluğu...

"İslam bir toplum inşa ederse böyle eder" hükmünü tarihe kazımış.

Bir gün, o kutlu Elçi'nin etrafındaki mü'minlerden, Ebu Zer (r.a.) Bilal-i Habeşi'ye, "Kara kadının oğlu" diyecek olmuş... Bilal çok üzülmüş. Olay Resulullah'a intikal etmiş. Resulullah da çok üzülmüş buna. Ebu Zer'i çağırmış ve ona üzüntüsünü bildirmiş. Söyledikleri şu söz İslam'ın insanlık ölçüsü olarak anıtlaşmış:

"Ey Ebu Zer, beyaz kadının oğlunun, kara kadının oğluna bir üstünlüğü yoktur."

Ebu Zer, söylediği sözün vehametini çoktan anlamış olarak, başını yere, kumların üzerine koymuş, sonra şöyle söylemiş:

-Bilal, bu başın üzerine ayaklarıyla basmadan başımı yerden kaldırmayacağım."

Bilal, bunu yapmamış, kolundan tutmuş Ebu Zer'in ve ayağa kaldırmış. Resulullah'ın huzurunda aşkla kucaklaşmışlar.

İşte bu...

İslam'ın yanlışa ve doğruya getirdiği ölçü bu.

Kişiliklerin Tahliyesi ve Tahliyesi

İslam, Müslümanlar arasında bu "Kardeşlik" kıvamını temin etmek için iki şey yapmış. Yani bir anlamda kişilikleri "tahliye - arındırma, boşaltma"ya, ve "tahliye - süsleme, donatma"ya yönelmiş.[1]

1- İnsanları, kardeşliğe mani olacak duygu ve yönelişlerden arındırmayı amaçlamış.

2- İnsanlarda, kardeşliği yüreklerde pekiştirecek hususiyetler inşa etmeye yönelmiş.

Şunlardan arındırmak istemiş insanları:

-Gıybet. Yani mü'min kardeşinden, onun sevmeyeceği bir şekilde bahsetmek.

Kur'an gıybeti, ölmüş kardeşinin etini yemeye, yani tiksinti verici bir şeyi yapmaya benzetmiş. Bundan şunu anlamak mümkün: Gıybet, içinizde mü'min kardeşinizin sevgisini öldürmek ve ondan sonra da konuşarak onun ölmüş bedeninin etini çiğnemek gibi bir şey... "Tiksindiniz değil mi?" diye sarsıyor bizi Halık-i zül celal. (Hucurat, 12)

Bir ibret hadisesi:

Bir gün Hz. Aişe, Resulullah'ın yanında Safiyye validemizden, onun kısa boylu olduğunu ima eden bir sözle bahsediyor. Resulullah, Hz. Aişe'ye;

"Öyle bir söz söyledin ki, diyor, o söz denizin suyuna karışsa o denizi ifsad ederdi."

Ne ürpertici bir durum değil mi?

-Bilmeden konuşmak. İnsanlar hakkında bilgi sahibi olmadan konuşmak, Kur'an ölçüleriyle bağdaşmıyor.

"*İyice bilmediğin bir şeyi söyleme. Arkasına düşme. Zira kulak, göz, kalb, bunların hepsi yaptıklarından sorumludur.*" (İsra, 36)

-Sui zan. İnsanlar hakkında gelişi güzel zan ve tahminlerde bulunmak. Bu da Kur'an ölçülerine aykırı.

"*Ey iman edenler zannın pek çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı büyük günahtır.*" (Hucurat, 12)

-Alay etmek. Kur'an, göz kaş işaretiyle bile bir insanla alay etmeyi, mü'min kişiliğine yakışmayacak davranışlar arasında sayıyor.

"*İnsanları sözle ve göz kaş işaretiyle alay edenlere yazıklar olsun.*" (Hümeze, 1)

-Söz getirip götürmek.

-Bir Müslümana sövmek, hakaret etmek fısk, onunla savaşmak küfür olarak nitelenmiştir.

-Bir Müslümanın kanına, ırz ve namusuna dokunmak.

-İftira atmak. (İftira gıybetten daha ağır bir suçtur ve bir müslümanda olmayan şeyi ona isnad etmek anlamına gelir.)

-Buğz ve düşmanlık etmek.

-Bir Müslümanla münasebeti kesmek, ona yüz çevirmek.

-Müslümanı hor görmek. Küçük görmek.

-Kendisini büyük görmek.

-Kıskançlık duymak. Yani onda var, bende yok duygularına kapılmak.

-Hased etmek. Yani bir Müslümanda olan şeyin heba olmasını istemek.

-Tecessüs. Yani bir müslümanın ayıplarını, noksanlıklarını araştırmak yasaklanmıştır.

-Başkasının işitmesini istemediği bir sırrını dinlemeye, öğrenmeye çalışmak.

-Bir başkasına karşı herhangi bir şeyle övünmek.

-Zulmetmek.

-Bir başkasının pazarlığını bozmak.

-Kötü lakap takmak.

-Bir Müslümanın başına gelen musibetten dolayı sevinmek.

Resulullah buyuruyor: "Kardeşinin başına gelen musibete sevinme. Allah ona rahmet eder, onu kurtarır, seni mübtela kılar."

-Hile yapmak.

-Sözünden dönmek,

-Yalan yere vaad etmek.

-Emanete riayet etmemek.

-İyiliği başa kakmak.

-Müslümanlar arasına husumet, fitne ve fesat düşürmek.

-Topluluk içinde fısıldaşarak konuşmak.

-Gösterişte bulunmak.
-Bir Müslümana kâfir demek.
-Müslümanlarla niza etmek. Tartışmada haddi aşmak.
-Elinden ve dilinden bir başkasının zarar görmesi.

Bütün bunlar, kardeşleşme yolunda Müslüman kişiliğini yaralayan davranış özellikleridir ve Müslüman, kişiliğini bunlardan arındırmak durumundadır. Kur'an'da Hucurat Suresi'nde, "Müslümanlar arası ilişkiler" konusunda çok net ölçüler vaz'edilmiştir. Yine yukarda zikrettiğimiz davranış biçimleri, Resulullah Efendimizin hadis-i şeriflerinde yer almıştır.

Sıhhatli Kişilik İnşası İçin

Bunun yanında, kardeşliği yüreklerde pekiştirecek hususiyetlerin inşası da, yine gerek Kur'an'ın, yani kelam-ı ilahinin, gerekse Resulullah Efendimizin kutlu ölçüleriyle gerçekleşmiştir.

Bunların başında, "*Allah'a sımsıkı sarılmak*" (Hac, 78) ve "*Allah'ın ipine toptan sımsıkı sarılma ve parçalanıp ayrılmama*" (Al-i İmran, 103) çağrısı gelir. İşin sırrı oradadır. Elleriniz kime veya neye tutunmuştur? Kalpleriniz nerede buluşmuştur? Allah Teala'ya sarılmak ve Allah'ın ipine tutunmak, sizin için ne anlam ifade etmektedir? Bunlar, dünya ve ukba muhasebesinin en merkezindeki sorulardır. Bunları düşünmeden oluşacak tüm bağlılıklar, aidiyetler, tutkular, asabiyyetler, yanlış yollara sürüklenmeye açıktır. Bütün bağlılık ve aidiyetleri, bütün heyecanları ve aşkları, "Allah Teala'ya bağlılık" etrafında sıralamak gerekiyor. Müslümanın ana kişilik dokusu böyle örgülenmek zorundadır.

Allah'a ve Resulü'ne itaat yanında, hemen "Niza etmeme, birbiriyle didişmeme" gereğini hatırlamak, bunun mü'minleri zayıf düşüreceğini, mü'minlerin gücünün, kuvvetinin rüzgârının, hatta devletinin gideceğini unutmamak, zorlu sınavlarda sabra yapışmak... (Enfal, 46) Kur'an, "Birbirinizle didişirseniz, rüzgârınız gider" diyor. Bunu bir müfessir "Devletiniz elden gider" şeklinde tefsir ediyor. Son yüzyılda, iç didişmelerin Müslümanlara nasıl devletler kaybettirdiğine bakıldığında bu tefsirin çok da yabana atılır bir mahiyet taşımadığını görebiliriz.

Mü'minlerle ilişkide, tevazuu öne çıkarmak, kardeşlik iklimini besleyen bir başka Kur'an öğüdü. "*Mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı izzetli, onurlu bir duruş...*" (Maide, 54) Ya da "kâfirlere karşı çetin duruşlu, birbirine karşı merhametli..." ilişki... yani şu değil: "Kâfirlerle ilişkide son derece müsamahakâr, birbiriyle ilişkide çetin..." değil.

Mü'minlerle ilişkide, ötekinin kişiliğine değil, günahına, yanlışına karşı olmak ve onu yok etmek değil, onu yanlıştan arındırmak ilkesi ile hareket etmek. Yani ötekini yok etme değil, kurtarma yaklaşımı içinde bulunmak.

Ve dua... Bütün mü'minlere karşı dua halinde bulunmak... kalblerimizin mü'minlere karşı mağfiret talebi içinde olması, kinden arınması için dua.

Şu ayet bu duayı öğretiyor bizlere:

"*Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla. Mü'minlere karşı kalbimizde bir kin bırakma. Ey Rabbimiz. Şüphesiz sen, çok şefkatli, çok merhametlisin.*" (Haşr, 10)

Kalplerimizi, buğzu ve sevgiyi Allah için yapabilme olgunluğuna eriştirmek.

Nefsi duygularla buğza yönelmemek.

Bütün bunların özeti ise, şefkatte, sevgide, rahmette, sevinçte, acıda bütünleşmiş, Allah Teala'nın Vedud ismi şerifinden emişen meveddeti ve "Rahim – Rahman" ismi şerifinden emişen merhametleşmeyi, insan ilişkisi ve toplum inşasında ana doku haline getirmiş bir şahsiyet arayışıdır.

Allah Resulü (sallallahü aleyhi ve sellem)'nün şu hadisi şerifini unutmayalım:

"İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de tam iman etmiş olmazsınız."

Ve Terbiye

Şu yukarda saydığımız kişilik özelliklerini, hem tahliye-arındırma, hem tahliye – donatım boyutunda kazanmak için kararlı bir kişilik terbiyesine ihtiyaç bulunduğu açıktır.

Çünkü bunlar, ancak yaşanabildiği takdirde, kardeşliği özümsemiş bir Müslüman kişiliği ve bir müslüman toplum inşası mümkün olabilir.

Bu da, nefsi, bu umdeler çerçevesinde terbiye etmekle sağlanabilir. Terbiye için de, günün 24 saatini bu hassasiyet içinde yaşamak ve her an nefsimize, mü'minlere karşı muhabbeti telkin etmek zarureti vardır.

Terbiyenin özünde de, her mü'mini, kendi bünyemizin bir parçası gibi kabul etme hassasiyeti olmalıdır. Kalpten kalbe akış varsa, bu sağlanabilir. Onun için kalplerimizi birbirimize akış sağlayacak vasıfta yoğurmak gerekiyor.

Bugün, müminlerin rüzgârı yok, devletleri sarsılıyor; ümmet, Resulullah Efendimizin inşa ettiği ümmetin hacmiyle ölçüldüğünde binlerce kat büyüklüğünde ama özgül ağırlık açısından ölçüldüğünde, büyük zaaflar içinde...

Niye?

Çünkü Resulullah Efendimiz etrafındaki kardeşlik keyfiyetine sahip değil. Kardeş olmuş ve birbirinde fani olmuş bir ümmet haysiyeti... O olsa, her şey olacak. O olsa, birimiz bin olacak. O olsa, melekler yardıma koşacak. O olsa, Allah'ın rahmet eli ümmetin üzerinde olacak. "Bünyan-ı marsus tuğlaları sıkı dokunmuş duvar" gibi olsa İslam ümmeti, "Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz, bu yol ki Hak yoludur dönme bilmeyiz yürürüz" diyebilen bir celadet topluluğu olur. "Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez" diyebilen bir şehamet topluluğu olur.

"İslam Ümmeti" deyince bir "mazlumiyet coğrafyası"nı değil, bir medeniyet hamlesini konuşuyor oluruz.

Son söz:

Yüreklerimize bakalım. Ne hissediyoruz, şarktaki garptaki mü'min için? Ne hissediyoruz Rabbimizle ilişkimizi değerlendirdiğimizde? Ne hissediyoruz kalbimizle aklımız ve nefsimiz arasında dolaşırken?

Resulullah'a layık bir ümmet.

Yarın mahşer ortamında aranacak olan budur.

Ve Müslüman, mahşer ortamını asla unutmayan ve her davranışının orada hesabını verebilme hazırlığında olan insandır.

Buradaki birinci "tahliye" kelimesi Arapça'da, "noktalı H" ile yazılmakta ve boşaltma, arındırma anlamına

gelmekte, ikinci “tahliye” ise “noktasız H” ile yazılmakta ve süsleme, donatma anlamına gelmektedir.

Diyalog ve hoşgörünün sonucunda kardeşlik gelişir. Her alanda katılımcılık ortaya çıkar. Katılımcılık çoğulculuğun sonucudur. Katılımcılığın sonucunda da verim artar. Mesela iki kişilik bir evde insan ailenin ortağı gibi hissederse artık olayları iki gözle değil, dört gözle görür, dört kulakla işitir. Çünkü diğerinin adına da üzülür, onun adına da endişe eder, onun hakkını da savunur. Pozitif diyalog ve katılım olduğu zaman iki kişi 11 kişi gibi olur. Aynı durum toplumda da olursa senkronizasyon meydana gelir. Toplumda uyum oluşur, üretkenlik ve verim artar.

KARDEŞLİĞİ ARALAYACAK KAPI: DİYALOG

Prof. Dr. Nevzat TARHAN
Psikiyatri Uzmanı
Üsküdar Üniversitesi Rektörü

İnsan Kardeşliği, Din Kardeşliği, Millet Kardeşliği… Hangi kardeşlik olursa olsun bütün kardeşlikler doğrudur. Tıpkı gökkuşağının yedi rengi gibi hakikatın renkleridir. Bir insandan düşmanca davranış görmedikçe onun dostluk potansiyelini gözardı etmemek temel insani değerdir.

Hoşgörü ve diyalog birbirini tamamlayan, kardeşliğin kapısını aralayacak önemli iki kavramlardır. Hoşgörüyü hayata geçirebilmek ve kardeşliği tesis edebilmek için diyalog gerekir. Diyalog olduğu zaman hoşgörü uygulamaya geçer. Mesela yeni bir ilaç keşfedildiği zaman, o ilacın insanlar üzerinde kullanılmadan, ilacın sonuçları, faydaları ve riskleri görülmeden iyi olduğu iddia edilemez. Hoşgörü de kulağa hoş gelen bir sözdür fakat bunun hayata, diyaloga geçirilip uygulanmasının sonuçlarının görülmesi gerekir. Kardeşliğin kapısını aralayabilmek için hoşgörü ve diyalogun birlikte değerlendirilmesi gerekir. Hoşgörü iki şekilde tanımlanır:

Negatif Hoşgörü

Kişinin karşı tarafa tahammül etmesine, sabırlı olmasına, saygı göstermesine rağmen onu dinlememesine negatif hoşgörü denir. Bu hoşgörü türü faydalı bir hoşgörü türü değildir çünkü diyalog oluşturmaz. Negatif hoşgörüde pasif dinleme ve pasif diyalog vardır. Kişi, karşısındaki konuşurken onu dinlemeyip ne söyleyeceğini düşünür ve kendi fikrini kabul ettirme çabasına girer. Özü alınmış, faydalı bir hoşgörü değildir ve bu tür hoşgörünün sonuç veremeyeceği durumu ortaya çıkar.

Negatif hoşgörüye kibirli hoşgörü de denilebilir. Bu hoşgörüde karşı tarafın hoş olmadığını bilerek ona katlanmak vardır, onu anlamaya çalışmak yoktur. Onun da kendine göre haklı tarafları olabilir tarzında bir yaklaşım bulunmaz.

Pozitif Hoşgörü

Karşı tarafı anlamaya çalışan karşılıklı ilişkiye ve bu ilişkiyi sağlıklı bir şekilde yürüten anlayışa pozitif hoşgörü denir. Bu hoşgörüde aktif diyalog vardır. Karşı tarafı dinleyip, onun görüşlerini alıp ona karşı bir sentez geliştirme çabası vardır. Bu tür hoşgörüden olumlu sonuçlar alınır. Pozitif hoşgörü insanlar arasındaki yatay ilişkinin sonucudur.

Pozitif hoşgörüde karşı tarafın haklı olduğu yönler olabilir, onu anlamaya çalışmak ve konuşup tartışmaya açık olmak gibi özgüven ihtiva eden davranışlar vardır. Osmanlı pozitif hoşgörünün en güzel örneğini göstermiştir. İmparatorluk adalet eksenli olduğu için hür tebaa kavramını oluşturmuştur. Mesela Osmanlı döneminde Lübnan'da şeytana tapan tarikatlar ortaya çıkar. Bunlara karşı ne yapılması konusunda padişaha sorulduğunda "Toplumdaki güvene, asayişe zarar vermiyorsa bırakın" cevabı alınır. Osmanlı, kimseye zarar vermemiş, müdahale etmemiştir. Her türlü inanç mensubu kendi geleneğini yaşamıştır. Herkes kendi ticaretini yapmış, kendi mülküne sahip olmuş, hür tebaasını oluşturmuştur. Ortaçağ'da bütün dinlere ve etnik ırklara eşit kalan Osmanlının yaptığını Batı, modernizmde özgürlükçü laiklik tarzıyla yapmaya çalışmaktadır. Hür tebaa Osmanlıda hoşgörünün sınırlarını çizen bir kavramdır.

Hoşgörü, Farklı Fikirlere Saygıdır

Hoşgörü aynı zamanda toplumda tolerans karşılığında da kullanılmaktadır. Karşı taraftaki insanların farklı fikirlerine tolerans gösterme anlamına gelir. Yaklaşık 250 sene önce Voltaire'in "Söylediklerinizin hiçbirine katılmıyorum, fakat bunları söyleme hakkınızı ölünceye kadar savunacağım" sözü pozitif toleransın (hoşgörünün) en güzel örneğini göstermiştir. Düşüncelerine katılmadığı halde onları ifade etmesine karşı gösterdiği saygıyı anlatmıştır. Bu davranış, aynı zamanda kendine güvenin işaretidir. Kendi fikrine güvenen insan hoşgörüye ve diyaloga açıktır. Kendi fikrine güvenmeyen insan ise bütün bunlara kapalıdır, çünkü konuştuğu zaman kaybedeceğini bilir. Doğruyu ve gerçeği bulma çabasındaki kimse diyalogdan, özgür tartışma ortamından korkmaz fakat sahip olduğu gerçeklere inanmayan ve kendine güvenmeyen kimse bütün bunlardan korkar. Kendi fikrine güvenmeme hoşgörüyü sabote eden ruh hallerinden biridir.

Hoşgörünün Düşmanı Bencillik

Bencil ve bireysel çıkarı peşinde koşan insan, kendi çıkarı ile başkalarının çıkarı arasında tercih yapmak durumunda kaldığında kendi çıkarını tercih eder.

Benmerkezcilik, hoşgörüyü en çok sabote eden etkenlerdendir. Modernizm, bireyselleşmeyi benmerkezcilik tarzında yücelterek hoşgörüye en büyük zararı vermiştir. Böylece toplumsal empati de zarar görmüştür. Benmerkezci insan eleştiriye kapalıdır, kendini merkeze alır ve empati yapamaz. Olaylarda karşı tarafı dinleme çabası yoktur ve kendi doğrularını karşı tarafa dikte etme çabası içindedir. Çünkü kendi egosunu kutsallaştırmıştır ve kendini özel ve önemli görmektedir. Bu tür insanların diyalog kurması mümkün değildir; ancak kendisini onaylayan insanlarla iletişime geçer. Doğrulara ve ortak çıkarlara uygun diyalog kurmaz, kendi çıkarlarına uygun diyalog kurar. Bu durum da kardeşliğin kapısını açmaz, hoşgörüye ve diyaloga zarar verir.

Paylaşma Kültürü

Benmerkezcilik paylaşma kültürüne de zarar verdiğinden kardeşlik tesis edilemez. Oyun teorileri birinin yararını, diğerinin zararını ortaya çıkarır. Bunun

yerine iki tarafın da kazancını sağlayacak olan kazan kazan formülünün uygulanması gerekir. Kardeşlik duyguları ancak böyle geliştirilebilir. Birinin kaybedip diğerinin kazanması kişisel çıkarı sağlar. Ortak çıkar ise iki tarafın da "kazan kazan" tarzında hareketiyle ortaya çıkar ve kişi kafasından bununla ilgili etik standart geliştirirse paylaşma kültürü ortaya çıkar. Alarak değil, vererek mutlu olmanın öğretilmesi gerekir. Bizim kültürümüzde kötülükle mücadele etmek yerine iyilikle savma anlayışı vardır. Bu yöntem pozitifi güçlendirerek negatifle mücadele etme anlamına gelir, yavaş bir yöntemdir fakat kalıcıdır.

Hoşgörüsüzlüğün Sebepleri

İnsan ilişkilerinde farklılıklar ve benzerlikler vardır. Hoşgörülü kişi farklılıklardan değil, benzerliklerden hareketle karşısındakiyle ilişki kurmaya çalışır. Fakat hoşgörüsü zayıf insan benzerlikleri değil, farklılıkları görerek hareket eder. Mesela hoşgörüsüz kişi, on tane iyi davranışı görmez, bir tane yanlış davranışı görür. Bunlar narsistik özellikteki kişilerdir. Kendi egolarını yüceltirler, diğer kişilerin egolarını değersizleştirdiklerinden kardeşliğin kapısını aralayamazlar. Hoşgörüsüz insanların mükemmeliyetçilik özelliği de vardır. Alçak gönüllü gibi gözüküp karşısındakinden mükemmellik beklentisi içindedir. Bu da gizli kibirden kaynaklanır.

Diyalogu ve hoşgörüyü geliştiremeyen etkenlerden biri de duygusal sağırlık ve körlüktür. Bu hastalıkta karşı tarafın duygularını işitememe, karşı tarafla ilgili ipuçları okuyamama söz konusu olduğundan kardeşliğin kapıları aralanamaz.

Eğer toplumda hoşgörüsüzlük varsa, diyalog kurma ile ilgili sorunun olduğu anlamına gelir. Sorunun neden kaynaklandığı tespit edildikten sonra her iki tarafın atacağı adımlara göre bir yöntem belirlenir.

Kültürler arası diyalog, modern insanın hatalarını da ortaya koymuştur. Fukuyama'nın verdiği şişman köpek örneğinde olduğu gibi, modern insanı, ağacın gölgesinde karnı tok bir şekilde rahat rahat yatan şişman köpeğe benzetir. Aç olan köpeklerle ilgili hiçbir kaygısı yoktur, bu yüzden aç köpeklerin ona düşman olmasına sebep olur. Burada aç köpeklerle tok köpeklerin diyalog kurması çok zordur. Fukuyama bu duruma karşı ahlak ve diğerkâmlık gelişmesi önerisini getirir. Yazar, eğer bu özellikler gelişmezse bir müddet sonra şişman köpeğin aç köpekler tarafından parçalanacağını belirtir. Modern toplum insanına, ahlak ve diğerkâmlık öğretilmezse, insanlığın böylece sonunun da geleceğini iddia etmektedir. Zengin toplumların ve insanların diğerkâm, empatik olmaları insanlığın geleceğini etkileyecek öneme sahiptir. Kardeşliğe engel olan diyalogu engelleyen toplumsal narsizmdir.

Kardeşliği Aralayacak Kapı: Diyalog

Monolog, bir kişinin konuşması diğerinin dinlemesi anlamına gelir. Tek taraf, karşı tarafa kendi görüşünü anlatır. Monologda kişi kendi görüşünü değiştirmeye ve tartışmaya hazır değildir. Fakat diyalogda, farklı iki görüşün konuşulması söz konusudur. İki taraf da farklı görüşlerini açık olarak söyler ve gerçekleri ortaya koyar.

Diyalogu ilk kullanan Eflatun olmuştur. Onun döneminde doktrin ve yöntem

tartışmaları çıkmıştır. Fakat Eflatun, diyalog için "doğruyu tespit yöntemi" demiştir ve kitaplarını bu yöntemi kullanarak yazmıştır. Bu yönteme göre Eflatun kendi görüşünü ortaya atar, karşıt görüş de fikirlerini söyler, o kendi savunmasını yapar, karşı görüşü çürüterek kendi görüşünü, kendi kendine ikna eder. Bu sonuç karşı görüşle diyalog kurularak yapılır. Fakat burada Eflatun'un kendi fikrinin doğruluğunu kabul etme gibi bir sakınca söz konusudur.

Hegel ise, herhangi bir konunun diyalektiğini tez, antitez, sentez paradigması ile açıklamaktadır. Diyalektikte bir görüş vardır, o görüşün karşıtı vardır ve bu görüşlerin diyalogu sonucunda fikirlerin çarpışmasından hakikat kıvılcımları, sentez ortaya çıkar. Diyalogun doktrin haline gelmesi bu şekilde olur. Bu durum diyalektiğin öğreti haline gelmesidir. Bu sebepten dolayı diyalog sadece yöntem değil, aynı zamanda öğretidir.

Olumsuz Diyalog

Test sistemindeki yanlışlama yöntemi olumsuz diyalogun temelini oluşturur. Olumsuz diyalog, yanlışları eleyerek doğruyu bulmaktır. Sırayla yanlışlar düzeltilerek, yanlışlar üzerinden ilerleyen bir yöntemdir. Olumsuz diyalog, yanlışları düzeltip, karşı tarafı ikna ederek ilerleyen ve karşı tarafı psikolojik olarak kötü hissettiren bir yoldur. Aynı zamanda zaman ve enerji kaybına da sebep olur. Sonuçta diyaloga da zarar verir. Olumsuzlukları düzelterek yapılan diyalog, hakikati ortaya çıkarır fakat hoşgörüye, iletişime, empatiye zarar verir. İnsanı devamlı gerilim halinde tutmaya neden olur. Çünkü kusurla uğraşıldığı için çatışmaya sebep olabilir. Tartışılarak hakikatin ortaya çıkmasında karşı tarafın egosu incindiği için kendini kötü hisseder. Diğer taraf da egosunu rahatlatır ama gerçeği karşı tarafa transfer yapamaz. Karşı tarafın zayıf tarafını arayarak, karşı tarafı kişilik ve güç çatışmasına iter. Kardeşliği aralayacak bir anlayış içinde olmak olumsuz diyalogdan kaçınmayı gerektirir.

Olumlu Diyalog

Doğrulama yöntemi de diyebileceğimiz olumlu diyalogda doğruyu bilen kişi direkt doğrularla hareket eder. Mevlana'nın kullandığı yöntemdir. Olumlu diyalog paradigmasında güzel görmek, güzel düşünmek, hayattan lezzet almak yöntemi vardır. Olumlu diyalogda Mevlana'nın pergel yöntemi uygulanır. Bu yöntemde insanın bir ayağı, insan hakları gibi temel değerler üzerinde sabit kalır, diğer ayağı da serbestçe her tarafta dolaşabilir. Pergel paradigması, temel ihtiyaçlardan vazgeçmeden her diyaloga ve açılıma hazır olmak anlamına gelir.

Olumlu diyalogda tartışma olmadığı için karşı tarafın kendini kötü hissetmesi söz konusu olmaz. Gerçekler, karşı tarafın kişiliği ezilmeden ortaya çıkarılmalıdır. Böyle durumlarda iki taraf da kazanmış olur. Biri haklı çıkarken, diğeri de bilmediği bir gerçeği öğrenir ve gerçek kazanır.

Hoşgörü ve Katılımcılık

Diyalog ve hoşgörünün sonucunda kardeşlik gelişir. Her alanda katılımcılık ortaya çıkar. Katılımcılık çoğulculuğun sonucudur. Katılımcılığın sonucunda da verim artar. Mesela iki kişilik bir evde insan ailenin ortağı gibi hissederse artık

olayları iki gözle değil, dört gözle görür, dört kulakla işitir. Çünkü diğerinin adına da üzülür, onun adına da endişe eder, onun hakkını da savunur. Pozitif diyalog ve katılım olduğu zaman iki kişi 11 kişi gibi olur. Aynı durum toplumda da olursa senkronizasyon meydana gelir. Toplumda uyum oluşur, üretkenlik ve verim artar. Evrende de bunun örneklerini görebiliriz. Mesela bir pil küçük bir alanı aydınlatır, çünkü ışık kaynağından fotonlar dağınık olarak yayılır. Fakat ışık lazer haline geldiğinde fotonların hepsi aynı yönde, aynı hedefe, benzer hareketle giderse bir km uzağa kadar ışık gidebilir. Aynı amaç, benzer hareket senkronizasyona sebep olmuştur. Böylece üretkenlik ve verim artmıştır.

Diyalogun olması için tanıdık olmayan düşüncelere karşı zihnin açık olması gerekir. Çözümlenmemiş farklılıklara karşı saygı duyulmalı, reddedilmemelidir. Toplumsal normlara uygun farklılıklara saygı duyulması gerekir. Başkalarının ihtiyaçlarına karşı hassas olan, başkaları hakkında kaygı hisseden, tanıdık olmayan düşüncelere karşı zihni ve duyguları açık tutan bir yaşam felsefesi geliştirilmesi gerekir.

Bu mesajlar kutsal öğretilerin de mesajıdır. Kardeşliğin gereğidir. Aynı dünyayı paylaşmanın bir icabıdır. Hoşgörü ve diyalog kavramlarını dikkate alarak ‘İnsan kardeşliği’ üzerinde düşünmek, etik değerlere bağlı kalarak kardeşliğin kapısını diyalog ile açmak kaçınılmazdır.

Ayette kardeşlik konusunun Müslim/Müslüman kelimesi ile değil de müminle irtibatlı olarak ele alınması, konunun imanla ilişkili boyutunu ortaya koymaktadır. Yani kardeşlik bağlarının zayıflaması veya güçlenmesi doğrudan kişinin imanî hayatını ilgilendirmektedir. Bu sebeple, müminler arasında kardeşlik hukukunun devam ettirilmesi oldukça önemlidir.

KUR'AN'DA KARDEŞLİK

Prof. Dr. İbrahim H. KARSLI
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İnsanlık cemiyeti, aile, akraba, ırk gibi birliklerden meydana gelir. Bu birliktelikleri sağlayan ortak bağ da kan bağıdır. Kur'an, insanlar arasında kan bağını aşan yeni bir zihniyet getirmiştir; bu da din bağıdır. Din birliğinden kaynaklanan ortaklık, çok farklı akraba ve ırklardan gelen insanlar arasında bir kaynaşma ve kardeşliğe zemin oluşturur. Bu, İslam'ın insanlığa getirdiği evrensel değerlerdendir. Arapların asabiyeti yani kan bağına (nesep) dayalı bir anlayışı benimsediği dikkate alındığında, İslam'ın getirdiği kabile ve ırklar üstü dünya görüşünün, ne kadar önemli bir gelişme olduğu daha iyi anlaşılır. Bugün dünyanın değişik yerlerinde ırkçılık taassubundan kaynaklanan çatışmalar göz önünde bulundurulursa, İslam'ın kuşatıcı ve kucaklayıcı hayat düsturuna ne kadar muhtaç olduğumuz açıkça görülecektir.

Kur'an bu evrensel düsturu şu ifadelerle ilan eder: "*Müminler ancak kardeştir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.*" (Hucurât, 49/10) Ayette "ihve/kardeşler" kelimesi kullanılmıştır. Bununla İslam, inanç temeline dayalı evrensel boyutlarda bir birlikteliği ve buna bağlı yeni bir toplumsal projeyi öngörmüştür.

Ayet "Müminler kardeştir" şeklinde değil de "Müminler ancak kardeştir" şeklinde gelmiştir. İfadedeki hasr/tahsis şu anlama gelir: Müminler arasındaki kardeşlik, Kur'an'da ve hadislerde birçok yerde beyan edildiği gibi bilinen ve kesin olan bir konudur. İman, müminler arasında nesep/biyolojik kardeşlikten daha aşağıda olmayan bir bağ oluşturur. "Nitekim Hz. Ömer, akrabalık bağı bulunmayan mümin bir kadına 'Merhaba yakın akraba' diye hitap etmiştir. (İbn 'Aşûr, Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr, Dâru Sahnûn, XXVI, 243-245) Din kardeşliğinin nesepten gelen kardeşlikten daha güçlü olduğu da ifade edilmiştir. Çünkü nesep kardeşliği din ayrılığı halinde kesintiye uğrar. Din kardeşliği ise neseplerin farklılığı dolayısıyla kesintiye uğramaz. (Kurtubî, el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1988/1408, XVI, 212)

Ayette 'innema/ancak' ifadesinin bulunmasını şu şekilde yorumlamak da mümkündür: Müminler arasındaki ilişki sadece kardeşlikle anlatılabilir. Onların birbirine düşman olmaları düşünülmez. Müminler arasındaki alâkanın kardeşlikten başka bir şekilde ifade edilmesi mümkün değildir. Onların alamet-i farikası/temel belirleyici özellikleri kardeşliktir. Bu yönüyle kardeşlik gerçek manada müminlere mahsustur. Onun bütün gereklerini layık olduğu şekilde ancak müminler yerine getirebilir.

Yine ayette kardeşlik konusunun Müslim/Müslüman kelimesi ile değil de

müminle irtibatlı olarak ele alınması, konunun imanla ilişkili boyutunu ortaya koymaktadır. Yani kardeşlik bağlarının zayıflaması veya güçlenmesi doğrudan kişinin imanî hayatını ilgilendirmektedir. Bu sebeple, müminler arasında kardeşlik hukukunun devam ettirilmesi oldukça önemlidir. Bundan dolayı ayet, üçüncü şahıs müminlere müminler arasındaki ihtilafları çözme görevini şu şekilde vermektedir: "Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin." (Hucurât, 49/10)

Müminler, sadece kendileriyle müminler arasındaki kardeşlik hukukunu devam ettirmekten değil; aynı zamanda diğer müminler arasında ortaya çıkacak anlaşmazlıkları gidermekten de sorumludurlar. Kısaca hakkı ve sabrı tavsiye etmelidirler. Çünkü her an kardeşlik ahlâkını zedeleyecek, aradaki rabıtayı zayıflatacak şeytanî tahrikler olabilir. Bu bakımdan müminler son derece titiz davranmalı, kardeşlik bağlarını zayıflatacak davranışlardan uzak durmalıdırlar. Bu konudaki ilâhî emirlere ters düşecek söz ve tavırlardan sakınmalıdırlar. Üstelik bu konu, ilâhî rahmete nail olmaları ile de doğrudan ilgilidir. Aksi takdirde bunu kaybetme durumları da söz konusudur. Nitekim ayet şu uyarıyla sona ermektedir: "*Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.*" (Hucurât, 49/10)

Kur'an'da kardeşlik bağlamında geçen en önemli terimlerden bir diğeri de 'veli/velayet'tir. Veli, mekân, din, sadakat, yardım ve itikat yönünden yakınlığı ifade eder. Velayet yardım etmek demektir. (İsfehânî, Müfredatu Elfazı'l-Kur'ân, Dâru'l-Kalem, 1992/1412, 885) Terimin geçtiği ayetlerden biri şudur: "*Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyiliği teşvik edip kötülükten alıkoyarlar.*" (Tevbe, 9/71)

Kur'an, genel manada müminlerin birbirinin velisi, yardımcısı ve koruyucusu olduğunu söyler (Mâide, 5/55). Ancak Tevbe 71'de 'velayet'in kadın ve erkek müminler bağlamında ele alınması dikkat çekicidir. O da muhtemelen şudur: Kur'an kadının ne toplumsal hayattan tecrit edilmesini ne de cinselliği ile öne çıkmasını uygun bulur. Aksine kadın ve erkeğin tevhit, adalet ve barış gibi yüce değerler uğrunda yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olmasını hedefler.

Müminlerin birbirinin velisi olması, onların eşit fertler olduğu anlamına gelir. Biri, körü körüne diğerinin mukallidi olup ona tabi olmaz. (İbn Aşûr, X, 262) Aksine kardeşlik, dayanışma ve sevgi içerisinde toplumsal hayata katılırlar. (Reşid Rıza, Tefsiru'l-Menâr, Matbaatu'l-Menar, X, 541-542) Seyyid Kutub'un ifadeleriyle müminin tabiatı, mümin ümmetin tabiatı gibidir. Birlik, dayanışma ve yardımlaşma tabiatı. Hayrı gerçekleştirme, şerri yok etme konusunda yardımlaşma. Hayrı gerçekleştirmek, şerri yok etmek de, dostluk, yardımlaşma ve dayanışmayı gerektirir. Bundan dolayıdır ki, iman edenler, tek bir saf halinde bulunurlar. Aralarında hiçbir tefrika unsuru giremez. (Seyyid Kutub, Fi Zilâlı'l Kur'an, Dâru'ş-şurûk, 17.bs. 1992/1412, III, 1674) Nitekim şu ayetler, müminlerin aynı dava uğrunda nasıl dayanışma içerisinde mücadele ettiklerini bizlere anlatır: "*Müminler, bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar.*" (Şûrâ, 42/39) "*Allah, taşları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi, saflar halinde Kendi yolunda savaşanları sever.*" (Saff, 61/4) Görüldüğü gibi bu kimseler aynı zamanda ilâhî sevgiye nail olanlardır.

Müminlerin, kendi aralarında velayetin gereklerini yerine getirmeleri, toplumda sulh ve sükûnetin, istikrar ve barışın teminatını oluşturur. Fitne ve

fesadın, toplumsal kargaşanın ortaya çıkmasını önler. Şiddet, baskı ve zulmün egemen olmasına fırsat vermez. Aksi bir durum da kaos, kargaşa ve zilletten başka bir sonuç doğurmaz. Nitekim İslam ümmetinin, kendi içerisinde ittifakı kaybettiği dönemlerde, ne büyük musibetlere ve yıkımlara uğradığı hususunun unutulmaması gerekir. Son bir buçuk asırdır Müslüman toplumlarda kan ve gözyaşının dinmemesi, bir badireden öbür badireye sürüklenmeleri bunu göstermiyor mu? Yaşanan bu durum, şu ayetin bizi uyarıp durduğu bir konu değil midir? "*İnkâr edenler birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Eğer siz birbirinize arka çıkıp yardımcı olmazsanız, yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat çıkacaktır.*" (Enfâl, 8/73)

İslam öncesinde kabile savaşları yaygındı. Kabile taassubu dolayısıyla biri öldürülürse, intikam için herkes seferber olur ve bu bir görev olarak telakki edilirdi. Bazı hallerde kan davaları yıllarca sürerdi. Cahiliye devrinde Evs ve Hazrec kabileleri arasında çeşitli savaşlar olmuştur. Bunların en meşhuru beş yıl devam etmiş olan Buâs savaşıdır. Her iki taraf da bu savaşta ağır kayıplar vermiş; yok olma durumuyla karşı karşıya gelmişlerdi. Kur'an onların bu durumunu 'ateş çukurunun kenarında bulunmak' şeklinde tasvir eder. Ancak Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Evs ve Hazrec arasında yıllardır devam eden bu savaşlar ve anlaşmazlıklar son bulmuştur. İşte şu ayette onların daha önce bulundukları bu vahim durum ile İslam sayesinde geldikleri son durumun mukayesesi yapılmaktadır: "*Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz.*" (Âl-i İmrân, 3/103)

Ayetin girişinde, hep birlikte Allah'ın dinine bağlanma ve ayrılığa düşmeme uyarısı yapılmaktadır. Bu uyarı, İslam'ın ilk dönemlerinde olduğu gibi günümüzde de her açıdan önemini korumaktadır. Çünkü Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberlik ruhu, şeytanî arzular ve nefsanî heveslere kurban edilebilmektedir. Bu, kimi zaman Müslümanların kendi aralarındaki çekememezlik ve ihtiraslar sebebiyle, kimi zaman da dış düşmanların etnik taassubu ve mezhepçiliği tahrik etmeleri ile olmaktadır. Hangi sebeple olursa olsun bu, Müslüman toplumun güçten düşmesi hatta izzet ve onurunu yitirip diğer toplumların istilasına uğraması ile sonuçlanabilmektedir. Bu sebeptendir ki ayetin devamında tefrikaya düşmeme uyarısının bir defa daha tekrarlandığını görüyoruz: "*Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra ihtilafa düşerek parçalananlar gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır.*" (Al-i İmrân, 3/105)

Kur'an, hiçbir zaman bölünme ve parçalanmalara bir gerekçe olarak ileri sürülmemelidir. Çünkü ayette görüldüğü gibi o, beyyinat/apaçık belgelerden oluşmaktadır. Açıklık, ihtilafı değil, ittifakı, bölünmeyi değil vahdeti gerektirir. Öyle ise, Müslümanların arasındaki ihtilafların asıl sebebi, onların dünyevî heves ve arzuları, grup ve cemaat taassuplarıdır. Kur'an'ın bununla bir alakası yoktur. Çünkü onun temel gayelerinden biri, ihtilafları çözüme kavuşturmak ve vahdete çağırmaktır.

İnsanlar, çok değişik amaçlarla bir araya gelebilirler. Dernekler vakıflar, partiler çatısı altında toplanabilirler. Birtakım ideolojiler etrafında kenetlenebilir, menfaat birlikleri oluşturabilirler. Ancak Müslümanların, bunlardan farklı bir birliktelik oluşturduğu muhakkaktır. Çünkü burada sevgi ve samimiyet vardır; dünyevî beklenti ve hesaplardan uzak, ötelere uzanan bir dava birliği söz konusudur. Nitekim Kur'an müminler arasındaki kardeşliği tasvir ederken, kalplerin telifinden, gönüllerin buluşmasından bahseder. Kısaca Müslümanların birlik ve beraberliği, kalıpların değil, kalplerin bir araya gelmesiyle oluşur. Şu ayette belirtildiği gibi bu da sadece Allah Teala'nın müminlere olan bir bahşişinden, onlara özgü bir ikramından kaynaklanır: "*(Müminlerin) kalplerini birbirine ısındırıp kaynaştıran Allah'tır. (Ey Peygamber!) Eğer yeryüzünde olan her şeyi toptan harcasaydın, sen onların kalplerini bağdaştırıp kaynaştıramazdın, ama işte Allah onları bir araya getirip uzlaştırdı. Şüphesiz ki O mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*" (Enfâl, 8/63)

Vahyin temel gayelerinden biri, en geniş manada insanlar arasında birlik ve beraberliği sağlamaktır. Ailede sevgi ve merhamet, akraba içerisinde birlik ve beraberlik, Müslümanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma, bütün insanlık camiasında kula kulluk, baskı ve zulme karşı topluca hareket etmek; evet bütün bunlar onun getirdiği temel ilkelerdir. İslam insanların etnik kimliklerini, bölgelerini, ülkelerini ve sosyal statülerini esas almadı. Çeşitli etnik gruplardan ve farklı coğrafyalardan gelen insanları aynı çatı altında birleştirdi ve onları kardeş yaptı. Köleleri, hürleri, işçileri, efendileri kısaca herkesi iman ve insanlık ortak paydasında buluşturdu. Bu, onun vahdet dini olmasının tezahürlerinden başka bir şey değildi.

İslam davetiyle Hicaz bölgesi, zenginiyle fakiriyle, efendisiyle kölesiyle, erkeğiyle kadınıyla kısaca bütün toplumsal kesimleriyle evrensel kardeşliğin en yüce örneklerine şahitlik etmiştir. Ensar ve Muhacirler arasında kurulan kardeşlik (muâhât) tarihe geçmiş ve erdemli bir toplumun nasıl olması gerektiği bütün insanlığa gösterilmiştir.

Kur'an, o gün müminler arasında yaşanan sevgi ve kardeşliği şu ifadelerle ölümsüzleştirir: "*Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.*" (Haşr, 59/9)

Müminler, diğer konularda olduğu gibi dua ve yakarışlarında da bencil davranmazlar. Aksine kolektif bir şuur ve duyguyu paylaşırlar. Kardeşlerini de dualarına ortak ederler. Onların bağışlanması, kıyamet gününde hesaplarının kolay olması için yalvarırlar. Müminlere karşı kin ve husumete bulaşmamak için Rablerine sığınır ve şöyle yakarırlar: "*Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. İman edenlere karşı kalplerimizde hiçbir kin bırakma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin.*" (Haşr, 59/10) "*Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, anamı babamı ve inananları bağışla.*" (İbrahim, 14/41)

Günümüz müminlerinin, burada tasvir edilen sevgi ve kardeşlik ruhundan uzak düştükleri görülmektedir. Dillerin ve ırkların ilâhî ayetler, farklılıkların bir

zenginlik ve rahmet olduğu unutulmaktadır. Aynı dine mensup insanlar, 'sen' 'ben' davasına kapıldılar, kin ve husumetin tuzağına düştüler. Kimileri dini kendi mezhep ve meşreplerinden ibaret gördüler. Kardeşliği kendi dar çevrelerine hapsettiler. Küçüldükçe daha dindarlaştıklarını zannettiler. İnsanlık çapında Müslümanları bekleyen onca sorumluluk varken, birbirine muhalefet etmeyi adeta hayırlı bir amel gibi gördüler. Büyük düşünmeyi bırakıp kısır çekişmelerin ve küçük hesapların kurbanı oldular. Şeytanın en büyük ayartmalarından birinin, müminler arasında düşmanlık ve husumeti yaymak olduğunu unuttular.(Mâide, 5/91) Yine diğer müminleri arkadan çekiştirmenin, onların ölü etini yemek kadar çirkin bir şey olduğu uyarısını yeterince kavrayamadılar. (Hucurât, 49/12)

İnsanlar ümmete mensup olma şuurunu kaybettiler. Irk, kabile, mezhep ve meşrep ümmete aidiyetin önünde bir engel, büyük halkaya dâhil olmanın önünde bir tuzağa dönüştü. Mezhebin, dinin kendisi değil, onun bir yorumu olduğu anlaşılamadı. Mezhepçiliğin dış mihraklar tarafından tahrik edildiği görülemedi. Oysa onlar şu ayetle uyarılmamışlar mıydı? "*İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınasınız diye emretti.*" (En'am, 6/153)

Kur'an Ehl-i kitap topluluklardan bahsederken, son vahyin izleyicilerine bir hatırlatmada bulunur. O da şudur: Onlardan bazıları kendilerine tebliğ edilen ilâhi buyrukları unuttular. Bunun bir neticesi olarak da, Kıyamet'e kadar aralarında sürecek bir düşmanlık ve husumete maruz kaldılar. (Mâide, 5/14) Bu da bizleri son derece önemli bir sonuca götürmektedir; o da şudur: Vahye bağlanmak, toplumsal barış ve esenliğe, ondan uzaklaşmak da düşmanlık ve parçalanmaya götürür. Vahiyle kendilerini yenileyenler, daha büyük halkanın, ümmete mensup olmanın sorumluluğunu yüklenir. Vahiyle irtibat kesilince sonu gelmez bir bölünme ve marjinalleşme sürecine girilir.

“Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulüm etmez ve kötülük yapacak birinin eline onu bırakmaz. Bir kimse Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da ona yardım eder. Her kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse, Allah da onun iyiliğine karşılık kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Her kim bir Müslümanın ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.” (Buharî, Mezalim, 3; Müslim, Birr, 58, 72)

KARDEŞLİĞİN İMAN EKSENİNDE OKUNUŞU

Dr. Yaşar YİĞİT
Din Hizmetleri Genel Müdürü

İnanma ya da inanmama, insana özgü temel bir olgudur. Tarihsel süreçte insanlardan belli bir kısmı, inanmış ve mümin olarak nitelendirilmiş, diğer bir kısmı da mümin oluşu dahası yaratılış hikmetinin oturduğu ana ekseni reddetmiştir. Tabi doğal olarak bireysel ve toplumsal ilişkiler de inanma ya da inanmama formuna göre şekillenmiş, bu bağlamda ilişkilere, dünya ve ahirete yönelik sonuçlar/sevap/ıkab izafe edilmiştir. İnsanın dünya ve ahireti adına huzur ve mutluluğunu vaad eden Yüce Yaratan'a giden ve "sırat-ı müstakîm" olarak nitelendirilen yol, kutlu elçiler tarafından tebliğ edilmiş ilahi mesajlarla doğru eksene oturtulmuştur. Söz konusu mesajların temasını, kısa, özlü ve bir o kadar da kapsamlı bir kelime olan "Tevhid" sözcüğü teşkil etmekteydi. Kulluk ve özgürlüğün zemin ve anlam bulduğu bu sözcük, seçkin elçilerin kilit kavramı konumundaydı. Bir olan Yüce Allah'a iman, "*Yalnız sana ibadet eder yalnız senden yardım dileriz…*" (Fatiha, 1/5) formunda ifadesini bulan O'nun dışındakilere ibadeti ve genel anlamıyla kulluğu red, bu kapsamlı sözcüğün oturduğu ana zemindi. İşte bu zeminden neşet eden inanç sisteminin adı "İslam", bağlıları da "Mümin" ya da "Müslüman" olarak isimlendirilmekteydi. Şüphesiz iman, her müminin dünyasında önemli bir yere sahiptir. Öyle ki iman, bir müminin olmazsa olmazlarındandır. Müminin varlığı okuyuşunda, varlık tasavvur ve algısında, sahip olduğu inancın etkisi asla göz ardı edilemez. Bir başka ifadeyle söz konusu hususların şekillenmesinde inanç esasları oldukça etkindir. Diğer taraftan mümin oluşun insana yüklediği bireysel ve toplumsal sorumluluklar vardır. Bu sorumlulukların kapsamının belirlenmesinde de imanın en önemli etken olduğu açıktır. Şüphesiz bu sorumluluklar dizisi kişinin istitaati/yeterliliği ile yakından ilintilidir. Çünkü yüce Allah, hiçbir kimseyi gücünü aşan bir konu ile yükümlü tutmaz (Bakara, 2/286). İşte hayatımızda önemli bir yere sahip olan "*İslam/din/iman kardeşliğini" bu bağlamda ele almaya çalışacağız. Bu değerlendirmemizin zeminini, "Müminler ancak kardeştirler, öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin, Allah'a itaatsizlikten sakının ki, rahmetine mazhar olasınız.*" (Hucurat, 49/10) ayeti ile âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimizin müminlerin kardeşliğine dair hadisleri teşkil edecektir.

Hemen her inanca, millete, coğrafyaya özgü kardeşlik formları söz konusu olabilir. "Kardeşlik" denildiğinde söz konusu kavramın içerik ve sınırlarının belirlenmesinde sahip olunan inancın, kültürün ve geleneğin etkin rol oynadığı

açıktır. Diğer taraftan geçmişten günümüze değin hangi temele dayanırsa dayansın insanlığın tanık olduğu en temelli birlikteliklerin kardeşlik olgusu üzerine bina edildiği ifade edilebilir. Çeşitli yeteneklerle donatılan insan, yaratılışı ve ihtiyaçları gereği toplum halinde yaşamaya mecburdur. Çünkü o, ihtiyaçlarını bireysel olarak karşılama istidadına sahip değildir. Çoğu yazar ve bilim adamı tarafından onun sosyal bir varlık olarak nitelendirilmesi bu gerçeğin formüle edilmiş şekli olsa gerek. Aslında evrene ve onun gizemlerle dolu içeriğine şöyle bir göz atıldığında, toplu halde yaşamanın sadece insana özgü olmadığı, aynı familyaya mensup diğer canlıların da toplu halde yaşadıkları görülür. Toplum halinde yaşayan insanların birlikteliğinin, birbirine sevgi ve saygısının en belirgin tezahür ettiği alan kardeşlik alanı olmuştur. Bu nedenledir ki İslam, bağlılarını "kardeş" ilan etmiştir. İslamî literatürde kardeşlik karşılığında Arap dilinde "uhuvvet" kelimesi kullanılmıştır. Aynı ana babadan veya bunlardan birinden dünyaya gelenler arasındaki kan bağını belirtmesi yanında aynı sülaleye, kabile veya millete mensup olma, aynı inanç değerleri, dünya görüşünü paylaşma gibi ortaklık ve benzerlikler bulunan kişi ya da gruplar arasındaki birlik ve dayanışma ruhunu da ifade etmektedir. "Uhuvvet" kelimesi, ayet ve hadislerde cahiliye telakkisinde soy sop birliğine ve kan bağına dayanan asabiyet kavramının karşıtı olarak tevhid inancını esas alan manevî birliği, dayanışma ve paylaşma sorumluluğunu anlatmak üzere yaygın biçimde geçmektedir. (Çağırıcı, Mustafa, "Kardeşlik", DİA)

İnsanlığın şahit olduğu en gerçekçi iman zeminli bu kardeşlik projesinde kişinin etnik kökeni, siyasi düşüncesi, sosyal statüsü, cinsiyeti hiç de önemli değildir. Bu kardeşlik cemiyetinde yer alabilmenin en önemli unsurunu iman teşkil etmektedir. Öyle ki Müslüman için vazgeçilemez olan imanın tekâmülü de bir yönüyle bu kardeşliğin gereğine inanmakla mümkündür. Bu iman ve anlayışın zihinsel inşası "*Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, ona karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.*" (Hucurat, 49/13) ayetine dayanmaktaydı. Kardeşliğin iman bağıyla ilintilendirilmesi öteden beri ırk, millet, kabile, gelenek, coğrafya tanımaksızın Müslümanların diğerlerine muhabbet ve kardeşlik duygusuyla bakmasını gerekli kılmıştır. Çünkü rahmet Peygamberi "*İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de gerçek manada iman etmiş olamazsınız…*" (Müslim, İmân, 93; Ebû Davud, Edeb, 131;Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyâme, 45), "*Birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerine şefkat hususunda müminler adeta tek bir vücut (beden) gibidirler. Ondan bir uzuv şikâyet ederse, uykusuzluk ve ateşle vücudun diğer uzuvları da ona iştirak ederler.*" (Müslim, Birr, 67) "*Müminin mümine göre konumu, parçaları (bölümleri) birbirini destekleyen bir tek bina gibidir.*" (Buharî, Salat, 88; Müslim, Birr, 18) sözleriyle bir taraftan İslam kardeşliğinin önemini vurgularken diğer taraftan onun nasıl imanla iç içe olduğunu dile getirmiştir. Bu öyle bir kardeşliktir ki, kendi nefsi için arzu ettiğini, mümin kardeşi için de arzu etmeyi imanın kemali için önemli bir aşama kabul etmiştir. (Buhârî, Îmân,7) Kardeşliği zedeleyecek her türlü söz ve davranış yasaklanmıştır. Bu bağlamda müminin mümin kardeşinin onur ve haysiyetini, namus ve şerefini zedeleyecek

davranışlardan uzak kalması gerekli görülmüştür. Tahkir, alay, gıybet, dedikodu, söz taşımak, dargınlık gibi kardeşliğin akamete uğramasına zemin hazırlayan her türlü tutum da yasaklanmıştır. (Hucurat, 49/11-12; Buhârî, Rikâk, 48; Ebû Dâvûd, Edeb, 35). Mümin kardeşinin ihtiyaç duyduğu maddi ve manevi desteği gücü ile orantılı olarak sağlamayı imanının bir gereği olarak kabul eder. (Ebû Dâvûd, Edeb, 60) Bu iman ve inançtan neşet eden kardeşlik sevgi temellidir. Sevgi ve saygının olmadığı bir ortamda böylesi bir kardeşliğin teşekkülü düşünülemez.

İşte İranlı Selman ile Medineli Ebu'd-Derda'yı ve daha nice farklı etnik kökene, kabileye sahip insanı kardeş yapmıştı bu inanç, bu iman… Bu iman zeminli kardeşlik, saadet asrı toplumunu ilmek ilmek örmüş, neticede insanlığın gıpta ile tanıklık edeceği toplum ortaya çıkmıştı…

Merhum M. Akif Ersoy'un Safahat'ında, Huzeyfetü'l-Adevî'den naklederek "Vahdet" başlıklı şiirinde destanlaştırdığı "Yermük" harbindeki şu tabloyu bütün ayrıntılarıyla çağımızın insanı olarak dikkatle bir daha okuyalım. Bu tablo, kardeşlik ve buna bağlı olarak feragat, paylaşma, isâr gibi bizi biz yapan hasletlerimizin hangi noktaya gerilediği hususunda bizlere mukayese imkânı sunacaktır. Var oluşu, sadece maddi imkânlara endeksleyen zihinlerin bu tür tablolardan alacağı sayısız dersler olduğu kanısındayız. Gereksiz sebeplerle gün geçtikçe örselenen ve kaybolmaya yüz tutan kardeşlik duygularımızın ihyasında bu tür destanlaşmış abidevî kesitlerin önemi inkâr edilemez. Merhum Akif'imiz İslam tarihinde ayrı bir yeri olan Yermük meydanını şöyle dile getiriyor:

"Ne ma'rekeydi ki, çepçevre, göğsü kandı yerin!
Hudâ'ya kalbini açmış, yatan bu gövdelerin,
Şehîdi çoksa da, gazisi hiç mi yok? … Derken,
Derin bir inleme duydum… Fakat, bu ses nerden?
Sırayla okşadığım sineler bütün bî-ruh…
Meğerse amcamın oğluymuş inleyen mecrûh.
Dedim: "Biraz su getirdim, içer misin, versem!"
Gözüyle: "Ver" demek isterken, arkadan bir elem,
Enîne başladı. Baktım: nigah-ı merhameti,
"Götür" deyip, bana îmâda ses gelen ciheti.
Ne yapsam içmeyecek, boştu, anladım, ibrâm;
O yükselen sese koştum ki: Âs'ın oğlu Hişam!
Görünce gölgemi birden kesildi nevhaları,
Su istiyordu garibin dönüp duran nazarı,
İçirmek üzere eğildim, üçüncü kısa bir "ah"
Hırıltılarla boşanmaz mı karşıdan nâgah!
Hişam'ı gör ki, o halinde kaşlarıyla bana,
"Ben istemem, hadi, git ver, diyordu, haykırana"
Epey zaman aradım âh eden o muhtazarı…
Yetiştim, oh, kavuşmuştu Hakk'a son nazarı!
Hişam'ı bari bulaydım, dedim, hemen döndüm.
Meğer şikârına benden çabuk yetişmiş ölüm.
Demek bir amcamın oğlu vardı, varsa ümit,

Koşup hizasına geldim: o kahraman da şehit!"
(M.Akif Ersoy, Safahat, "Vahdet", s.408)

Günümüzde etnik, siyasi ve ekonomik birtakım sebeplerle sadece coğrafyaları değil yürekleri, muhabbetleri, sadakat ve samimiyetleri parçalanmış, bölük pörçük olmuş aynı Kitabın, aynı Peygamberin bağlısı müminlerin bu erdem yüklü tabloyu tarihi bir destan gibi sıradan okumamaları gerekir. Bu destanda gün geçtikçe dünyanın hengâmeleri ile yalnızlaşan, modernitenin, değerlerine yozlaştırdığı bireye, aileye, topluma ve insanlığa dair ibretler/dersler olduğu açıktır. Öyle ki, son nefeslerinde dahi içecekleri bir yudum suyu, kardeşine ikram edebilme özverisine sahip fedakâr, ölüm anında bile başkalarını düşünecek kadar kendini aşabilmiş bu kahramanlar, rahmet elçisinin ilim, irfan ve hikmet sofrasında yetişmiş ender şahsiyetlerdi. Efendimizin, paylaşımı, kardeşliği öğütleyen rahmet yüklü mesajları onların iliklerine kadar işlemişti. Kardeşlik söylemleri onların edebiyatlarını değil ömürlerini süslüyordu. Hz. Peygamberin Ensar ve Muhacir arasında gerçekleştirdiği kardeşlik, tarihte benzeri görülmemiş birçok fedakârlık ve dayanışma örnekleri sergilemiştir. Medineli sahabiler, sırf imanlarından dolayı, her şeylerini bırakarak Mekke'yi terk etmek zorunda kalan muhacir kardeşleri ile bütün imkânlarını paylaşmışlar ve bundan dolayı da 'Ensar' [yardım edenler] adını almışlardır. Bu hasbi yardım, Ensar çok zengin olduğu için değil, Kur'ân'ın ifadesiyle, kardeşlerini kendilerine tercih ettikleri' için gerçekleşmiştir. Bu anlayışın temeli mal zenginliğine değil, iman ve gönül zenginliğine, kendi için arzu ettiğini mümin kardeşi için de gönülden isteme esasına dayanır.

Dinî ve kültürel değerlerimizden gün geçtikçe uzaklaşmamızın sonucu birbirimizle ilişkilerimizin zayıflayıp hatta kaybolma noktasına geldiği çağımızda yalnızlaştığımız bir gerçektir. Çevremizdeki insanları ve onların problemlerini umursamaz bir konuma geliyoruz. Huzuru, sevinci, üzüntüyü, varlığı, yokluğu bireysel bazda yaşamaya doğru hızla ilerliyoruz. Bütün bunların sonucunda adeta bitişik yabancılar konumuna düşüyoruz. Oysa üzüntüler paylaşıldıkça hafifler, aynı şekilde sevinçler de paylaşıldıkça daha bir anlam kazanır. Ahlakımız, insanî ilişkilerimiz gittikçe yozlaşmaktadır. Birbirimizin derdini dert edinmediğimiz, huzur ve mutluluğumuzu umursamadığımız günümüzde, mesajları ile bizlere hayat veren ve hayatı anlamlandıran dinimizin, rahmet kaynaklı çağrılarına kulak vermekle yetinmeyip onları hayatımıza yansıtmak durumundayız.

Ekonomik durumları, sosyal statü ve konumları her ne olursa olsun, dinimizin kardeş ilan ettiği mümin kardeşlerimizi hangi sebeple olursa olsun küçümseyici bir tavır içine girmenin, insanlık bir tarafa İslâm'ın özü olarak nitelendirebileceğimiz ahlâk ile de bağdaşmayacağı hatırdan çıkarılmamalıdır. Rahmet elçisinin, "Kişiye, mümin kardeşini küçümsemesi, tahkir etmesi şer (kötülük) olarak yeter." (Müslim, Birr, 32) hadisi, bu bağlamda zikre değerdir. Bu itibarla komşularımızla olan ilişkilerimize gönül dostumuz Yunus Emre'nin;

Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaratılanı hoş gör

Yaratan'dan ötürü.'

dizelerinde dile getirdiği temel ölçüler çerçevesinde yön vermeliyiz.

“İman edip hicret eden ve Allah yolunda cihad edenler ve (Muhacirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya; işte onlar gerçek mü’minlerdir. Onlar için bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır. Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah’ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha layıktırlar. Şüphesiz Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” (Enfâl, 8/74-75)

İSLÂM KARDEŞLİĞİNİN ÖRNEK MODELİ: ENSÂR-MUHÂCİR KARDEŞLİĞİ

Prof. Dr. Âdem APAK

Mekke'den Medine'ye hicret, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) risâlet görevini daha iyi şartlarda yerine getirmesi, İslâm dininin daha güçlü bir şekilde yayılması amacıyla gerçekleştirilmişti. Allah Rasûlü (s.a.s.) hicreti gerçekleştirdikten sonra burada yeni bir toplum meydana getirebilmek için önemli adımlar attı. Onun bu konudaki teşebbüslerinden ilki, hatta belki de en önemlisi Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacirler ile Medine'deki Müslümanlar arasında kardeşlik tesis etmekti.

Muhacirlerden bir kısmı Medine'ye gelir gelmez burada yaşayan akraba ve tanıdıklarının yanında konuk edilme imkânı bulmuşlardı. Ancak onların tamamı bu şansa sahip değildi. Bunun üzerine kendisi de bekâr olan Sa'd b. Hayseme, evinin kapılarını ailesi olmayan çok sayıda Muhacire açtı. Bazı durumlarda da varlıklı Medineliler, Muhacirlerin evlerini yapabilmeleri için kendi arazilerini tahsis ettiler. Atılan bütün bu adımlara rağmen Mekke ve Medineliler arasından geniş çerçeveli bir bütünleşme gerçekleşmemişti. İşte bütün bu şartlarda Allah Rasûlü (s.a.s.) Medine'ye hicretini gerçekleştirdikten sonra burada yeni bir toplum meydana getirebilmek için daha esaslı adımlar atmaya karar verdi. Bu amaçla şehre gelişinden yaklaşık beş ay kadar sonra Mekkeli ve Medineli bütün ailelerin başkanlarının katıldığı bir toplantı tertip etti. Burada Muhacirlerin yeni şartlara uyumlarını kolaylaştırmak, bundan da önemlisi iki taraf arasındaki kaynaşmayı temin için Ensâr'ı samimi bir işbirliğine davet etti. Buna göre Medineli her bir aile reisi, Mekkeli bir Muhacir ailesini yanına alacaktı. Gerçekleştirilen karşılıklı kardeşlik ilişkisi içerisinde her ikisi de birlikte çalışıp kazançlarını bölüşecekler, hatta nesep kardeşleri gibi birbirlerinin mirasçısı olacaklardı. Bu hususta mutabakata varılmasının ardından Resûlullah (s.a.s.) belli sayıda Mekkeli Muhaciri aynı sayıda Medineli Ensâr'ın yanına yerleştirdi. Ensâr'ın Hz. Peygamber'den (s.a.s.) arazilerinin yarısını Muhacirlere vermek istemeleri, onların bu konudaki ciddiyet ve samimiyetlerini açıkça ortaya koyar. Ancak bu durum karşısında Mekkelilerin izzeti nefisleri de Ensâr'ınkinden daha aşağı kalmamış, onlar da karşılıksız hibe yerine, aralarından düzenlenecek bir kira sözleşmesine göre arazilerin kendilerine kiralamalarını istemişlerdir. Bu hususu ortaya koyan en önemli örnek, Abdurrahman b. Avf ile Medineli kardeşi arasında gerçekleşen diyalogdur. Abdurrahman "İşte servetim, onların yarısını sana veriyorum" teklifine karşılık şöyle cevap vermiştir: "Allah malını mülkünü

de, aileni de sana mübarek kılsın; sen bana sadece şehrin pazarına nereden gidileceğini söyle, yeter." Sonra kalkıp pazara giderek oradan borçla bir şeyler satın almış, az bir kârla satarak bu işi gün içinde birçok kez tekrarlamış, akşamleyin yiyecek bir şeyler satın alacak kadar para kazanmıştır. Bir süre sonra Rasûlullah'ın (s.a.s) ziyaretine giderek, Medineli bir genç kızla evlendiğini ve hanımına sadece mehir vermekle kalmayıp, masrafları tamamen kendi cebinden olmak üzere bir de düğün tertip ettiği haberini vermiştir (Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 49).

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medineliler ile Kureyşli Müslümanları kardeşleştirme faaliyeti, onun Medine'de yeni bir toplum meydana getirme hedefinin ilk adımı olmuştu. Öyle ki, Allah Rasûlü Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'de din kardeşliğini temin etmek için Ensâr ve Muhâcirûn'i genel bir çağrı ile kardeş ilanını yeterli görmeyip, her iki taraftan birer kişiyi karşılıklı olarak kardeş ilân etmiştir. (İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, (thk. Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî - Abdülhâfız Şelebî), I-IV, Beyrut ts. II, 150-152).

O, Ensâr-Muhacir kardeşliği sebebiyle, birlikteliği kan unsurundan çıkarıp manevî bir temele dayandırmak suretiyle soya dayalı kabilevî ittifakı akîdevî ittifaka çevirmiş; kandan inanca, kabileden gelen statüden akideden kaynaklanan birliğe geçişi sağlamış; bu şekilde yeni durumda kabile ve aşiretin yerini ümmet ve millet almıştır. Cahiliyle döneminde kabilelerin anlaşmasıyla (hilf) birbirlerine yardımcı olan kabile mensupları, artık din kardeşliği paydasında bir araya gelen müminler haline gelmişlerdir. (Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 3).

Allah Rasûlü'nün (s.a.s.) Medine'de gerçekleştirdiği kardeşleştirme faaliyeti cahiliyye döneminde yaygın olarak görülen bir kabilenin diğerine iltihakına yahut herhangi iki kabilenin başka kabilelere karşı savunma veya saldırı amacıyla oluşturdukları ittifaka hiçbir surette benzemiyordu. Zira yeni durumda bütün halinde kabile hükm-i şahsiyetinin yerini ferdî olarak tek tek Müslümanlar alıyor, sorumluluk mensup olunan kabilelere değil, Müslüman bireylere yükleniyordu. Bu anlamda kabile merkezli bir toplumdan bireyi öne çıkaran yeni bir anlayışın ilk adımları atılıyordu. Sonuçta Müslümanlar, herhangi bir kabilenin mensubu olmanın sınırlarını aşarak bir inanç etrafında kardeş kabul edilen bir topluluğun eşit hak ve sorumluluklara sahip üyeleri konumuna geliyorlardı. Kur'ân'da karşılıklı akdedilen kardeşlik şu ifadelerle övülmektedir:

"*İman edip hicret eden ve Allah yolunda cihad edenler ve (Muhacirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya; işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır. Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah'ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha layıktırlar. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*" (Enfâl, 8/74-75)

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'de tesis ettiği Ensâr Muhacir kardeşliği o noktaya varmıştı ki, aralarında kan bağı olmayan, ancak karşılıklı olarak kardeş kabul edilen Müslümanlar, Medine döneminin başlangıç kısmında birbirlerine mirasçı kabul edilmişlerdi. Kur'ân'da bu hususa "İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (Muhacirleri) barındırıp (onlara) yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin velileridir. İman edip hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar, onların velayetleri size ait değildir.

Eğer din konusunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavme karşı olmadıkça, yardım etmek üzerinize borçtur. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.” (Enfâl, 8/72) âyetiyle işaret edilmiştir. Ancak daha sonra Muhacirlerin durumu düzelince bu uygulama “Akrabalık yönünden yakınlıkları olanlar Allah’ın hükmüne göre mirasta birbirine daha yakındır.” (Enfâl, 8/75) hükmüyle neshedilmiştir (Buhârî, Kefâle 2, Tefsîru’l-Kur’ân 7, Ferâiz 16).

Medine‘de gerçekleşen kardeşlik faaliyeti her şeyden önce şehrin iki düşman sakini olan Evs ve Hazrec arasında geçmişte meydana gelen üzücü hadiseleri sona erdirmiştir. Yıllardan beri Medine’de yaşayan bu iki kabile arasındaki kan ortaklığı, birleştiricilik vazifesini yerine getirmediği gibi, intikam sebebiyle onların uzun yıllar boyunca birbirlerinin kanını dökmelerine neden olmuştu. Hz. Peygamber (s.a.s.) kan bağı yerine dinî inancı esas alınca öncelikle Medine’deki Araplar düşmanlığı bırakıp kardeşliğe geçmişler, eski davalarını unutmuşlardır. “*Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti. Onun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan sizi kurtardı*” âyetlerinde onların geçmişleri ve yeni durumları mukayese edilir (Âl-i İmrân, 3/103).

Netice olarak Medine Hz. Peygamber’in (s.a.s) gerçekleştirmiş olduğu Ensâr-Muhacir kardeşliği, dolaylı bir şekilde onlarca yıldan beri aralarında düşmanlık bulunan Evs ve Hazreclileri de bir araya getirmeye vesile olmuştur. Bu uygulama esasında hicret öncesi Mekke‘deki Müslümanların kendi aralarında kardeş yapılmalarının devamından başka bir şey değildir. Zira Allah Rasûlü (s.a.s.), Mekke döneminde müşriklerin tarifsiz baskı ve işkenceleri karşısında Müslümanların dayanışma içinde olmalarını temin için onları kendi aralarında kardeş ilan etmiş, bu adımın başlangıcı olarak kendisi Hz. Ali ile, amcası Hz. Hamza da azatlısı Zeyd b. Hârise ile kardeş olmuşlardır. Daha sonra karşılıklı olarak Hz. Osman ile Abdurrahmân b. Avf, Zübeyr b. Avvâm ile Abdullah b. Mes’ûd, Ubeyde b. Hâris ile Bilâl b. Rebâh, Mus’ab b. Umeyr ile Sa’d b. Ebû Vakkâs, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ile Ebû Huzeyfe’nin kölesi Sâlim, Sa’îd b. Zeyd ile de Talha b. Ubeydullah kardeş sayılmışlardır. (İbn Habîb, Kitabu’l-Muhabber, (thk. Eliza Lichtenstadter), Beyrut ts. (Dâru’l-Âfâki’l-Cedîde, s. 70-71).

Medine’deki yeni eşleşmede ise, Hz. Ebû Bekir, Hârice b. Zeyd ile; Abdullah b. Mes’ûd, Muâz b. Cebel ile; Mus’ab b. Umeyr ise Ka’b b. Mâlik ile kardeş olmuşlardır (İbn Sa’d, et-Tabakâtü’l-Kübrâ, I-VIII, Beyrut ts. (Dâru Sâdır) I, 238-329).

Ensâr-Muhacir kardeşliği sayesinde ayrıca bütün varlıklarını Mekke‘de bırakıp gelen Kureyş Müslümanlarının maddî ve manevî ihtiyaçlarının karşılanması temin edilmiştir. Nitekim Medineliler Kur’ân’ın emriyle öz kardeşleri olarak gördükleri Muhacirlerle sahip oldukları bütün imkânları paylaşmışlardır (İbn Sa’d, et-Tabakât, I, 238).

Bu faaliyet neticesinde her iki taraf arasında ruhî, ictimaî ve iktisadî birlik ve dayanışma gerçekleştirilmiş, adeta onlar kader ortağı olmuşlardır. Bu şartlar altında Muhacirlerin Medine‘deki hayata daha kolay bir şekilde ve kısa sürede intibakları sağlanmış, onların yeni yurtlarındaki gariplikleri en aza indirilmiştir (Kapar, M. Ali, Hz. Muhammed’in Müşriklerle Münasebeti, İstanbul 1987, s. 144-145).

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Medine‘de inanç merkezli olarak teşkil ettiği

Müslüman topluluk zamanla şehrin en güçlü ve organize unsuru haline gelmiştir. Bu birlik daha sonraki süreçte hiçbir durumda zafiyete uğramamış, Allah Rasûlü'nün (s.a.s.) liderliğinde etkisini ve kuvvetini daha da artırmıştır. O kadar ki, bu sağlam yapı sayesinde hem Medine içindeki münafıklara, hem Medineli Yahudi düşmanlara, hem de Mekke ve Hicaz'ın diğer müşrik Araplarına karşı aynı anda mücadele edilebilmiş, güçlü yardım ve dayanışma vesilesiyle bütün bu düşman unsurlar Müslümanlar tarafından sırasıyla etkisiz hale getirilebilmiştir. Üstelik Hz. Peygamber'in (s.a.s.) idaresinde gerçekleşen bu seçkin cemaat, daha sonraki İslâm tarihi sürecinde bütün Müslümanlar için kardeşlik şuurunun canlanması ve yaşaması hususunda örnek bir model oluşturmuştur.

Müminlerin kardeş olduğu gerçeği Kutlu Nebi'nin hayatında sadece bir söylem olarak kalmamış, ensar ve muhacir arasında gerçekleştirilen muâhât/kardeşlik devrimiyle aynı zamanda eyleme de dönüşmüştü. Öyle bir kardeşlikti ki bu, kabile asabiletiyle mefluç olmuş vicdanlar, birbirini öldürecek kadar kinle bilenmiş yürekler birbiri için can verecek derecede muhabbet ve merhametle yeniden inşa edilmişti. Düne kadar hased, buğz ve nefretle işgal edilmiş kalpler ve adeta bir ateş çukuruna dönmüş yürekler Allah'ın nimeti sayesinde "kardeşlik" aşısıyla yeniden ısındırılmıştı birbirine.

ÖYLE BİR DOST Kİ!

Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

"Bir dost bulamadım gün akşam oldu" diyor ya şair, bir gün değil ömür boyu aranmaya değer en kıymetli şey "dost" olsa gerek bu hayatta. Ve kaybı onulmaz yaralar açan yürekte… Ardından gözyaşları sel olup akıtılan, ölümü adeta kâinatın ölümünü andıran bir dost! Hatırlı, değerli, sevgili… Tıpkı âlemlere rahmet Yüce Nebi gibi!

Abdullah'ın yetimi, Amine'nin ciğerparesi, müminlerin gözbebeği Hatemü'l-Enbiyâ, ömrünü ezeli ve ebedi yegâne dostun yoluna adamış, bütün insanlığa dostluğun ve kardeşliğin müstesna örneklerini sunmuştu.

Kardeşlik, dostluk, arkadaşlık, komşuluk, akrabalık gibi bütün insani ilişkilerin odağının Allah ile kurulan gönül bağına ve derûnî ilişkiye bağlı olduğunu bizzat uygulamalarıyla ortaya koymuştu. Zira Efendimize ve müminlere yardım edip onları koruyan (Âl-i İmran, 3/123; Tevbe, 9/25), affedip bağışlayan, karanlıklardan aydınlığa çıkaran (Bakara, 2/257) gerçek dostun Yüce Allah olduğunu söylüyordu Kerim Kitabımız. Rabbimizin; "*Allah'ın ipine sımsıkı sarılın*" (Âl-i İmran, 3/103) emri gereğince Resulullah (s.a.s)'ın her iş ve davranışı rabıtayı ilahinin tezahürü mahiyetindeydi. Yüce Dost bildiği Rabbine sımsıkı bağlılığın nişanesi olarak dostu uğruna çektiği her mihneti rahmet bilmiş, cümle cevr u cefayı sabırla adeta safaya tebdil eylemişti. Sebeplerin tükendiği her demde O, Mevla'ya tevekkül ve teslimiyetiyle bütün zorluk ve sıkıntıların üstesinden gelerek tarih sayfalarına unutulmaz izler düşürmüştü. Sevr dağındaki o küçücük oyukta hicret yoldaşı, sıddıkı Hz. Ebu Bekir'i; "*Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir.*" (Tevbe, 9/40) diye teselli ederken de, "*Attığın zaman da sen atmadın lakin Allah attı.*" (Enfal, 8/17) ayetinin işaret ettiği üzere Bedir'de bir avuç kumu müşriklere atarken de, sevgili eşinin dizinde "Refik-i A'laya/Yüce dosta gidiyorum." (İbn Hişam, es-Sîretü'n-nebeviyye, IV, 306) diyerek son nefesini verirken de asıl ve ebedi dosta bağlılığın nasıl olması gerektiğini gözler önüne seriyordu.

Allah'ı dost edinen Allah Resulü hayatı boyunca uzak yakın çevresindeki herkese karşı samimi bir arkadaş, sıcak bir dost olmuş, insanlığa kardeşliği talim etmişti. Bir yandan ilahi öğretiyle inananların kardeş olduğunu bildirirken (Hucurât, 49/10) diğer yandan ırkı, dili, cinsiyeti ve sosyal statüsü ne olursa olsun tüm insanların Âdem'in çocukları olmak hasebiyle kardeş ve bir tarağın dişleri gibi eşit oldukları gerçeğini Arafat dağından insanlığa ilan ediyordu.

Müminlerin kardeş olduğu gerçeği Kutlu Nebi'nin hayatında sadece bir söylem olarak kalmamış, ensar ve muhacir arasında gerçekleştirilen muâhât/kardeşlik devrimiyle aynı zamanda eyleme de dönüşmüştü. Öyle bir kardeşlikti ki bu,

kabile asabiletiyle mefluç olmuş vicdanlar, birbirini öldürecek kadar kinle bilenmiş yürekler birbiri için can verecek derecede muhabbet ve merhametle yeniden inşa edilmişti. Düne kadar hased, buğz ve nefretle işgal edilmiş kalpler ve adeta bir ateş çukuruna dönmüş yürekler Allah'ın nimeti sayesinde "kardeşlik" aşısıyla yeniden ısındırılmıştı birbirine. İslam kardeşliği "takva" temeli üzerine inşa edilmiş ve ilahi bir nimet olarak nitelendirilmişti Kur'an-ı Kerim'de (Âl-i İmran, 3/103). Yeryüzündekilerin tamamı harcansaydı bile Allah'ın bu nimeti olmasa kalpler asla ülfet edemezdi birbiriyle (Enfal, 8/63). Habeşli siyahi Bilal ile İranlı Selman, azatlı köle Zeyd ile Mekke eşrafından Ömer aynı safta namaza duruyorlardı böylece…

Allah Resulü sahabeye ve bütün müminlere canlarından aziz bir dost idi (Ahzab, 33/6). "Dost" kimdir, nasıl olmalıdır sualinin cevabını hem sözleri hem uygulamalarıyla bildirdi:

Dost, sevendir! Efendimiz; "*İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de gerçek manada iman etmiş olamazsınız.*" (Müslim, İman, 93) buyurarak cennete giden kardeşlik yolunun sevgiden geçtiğini bildiriyor, başta aile bireyleri olmak üzere tüm arkadaş ve dostlarına her vesile ile sevgisini gösteriyordu. Onun selamında da, musafahasında da, çocukları okşamasında da hep bu sevginin yansımaları söz konusuydu. Sevdiğini dosta söylemeli, kâl, hal ve gönül lisanıyla; "Seni seviyorum" diyebilmeliydi. Fani dostlar Baki Dost'un hatırına sevilirse şayet bu dostluk baki olurdu.

Dost, düşünendir! "*Ben her mümine kendisinden ileriyim. Bir kimse (ölürken) mal bırakırsa o mal onun yakınlarına aittir. Fakat borç veya çoluk çocuk bırakırsa bana ait ve benim üzerimedir.*" (Müslim, Cum'a, 43) buyuran Efendimiz hamiyetperverliğin en zarif örneğini gösteriyordu. Dost ölse bile gözü arkada kalmamalıydı, onun yetimine kol kanat gerecek hatta borcunu bile üstlenecek bir dostu vardı ya ardında, kabrinde müsterih olmalıydı.

Dost, güven verendir! İman kardeşliği öylesine işlemeliydi ki müminlerin gönüllerine, alay etmek, ayıplamak, kötü lakap takmak, su-i zanda bulunmak, kusur araştırmak ve gıybet etmek gibi her türlü menfi tavır ve sözlerden alıkoymalıydı onları (Hucurât, 49/11-12). Zira bunlar adeta dostluğa sıkılan bir kurşun misaliydi. Oysa Yüce Nebi'nin beyanıyla dostlar birbirinin hem elinden hem dilinden emin olmalıydı (Buhârî, İman, 4). Gıyabında bile olsa kardeşlik hukukuna riayet etmeli, hakkını korumalıydı.

Nitekim bir defasında, sahabeden bazıları hakkında ileri geri konuşulduğunu işittiğinde Efendimiz; "*Dostlarıma sövmeyiniz! Allah'a yemin ederim ki biriniz sadaka olarak Uhud dağı kadar altın dağıtsa bu onlardan birinin bir ölçeğine/sevabına erişmez, hatta yarısına da ulaşmaz.*" (Müslim, Fedâil, 221) buyuruyor, dostlarının incitilmesine gönlü razı olmuyordu.

Dost, vefa gösterendir! Kardeşliği besleyen en önemli damarlardan birisiydi vefa duygusu. Unutanlar unutulurdu zira. Bu yüzden dostlarla yaşanan acı tatlı tüm hatıraların bir anlamı olmalı, hayatta iken de vefatlarından sonra da dostlar asla unutulmamalıydı. Nitekim Allah Resulü sevgili eşi Hatice validemizin ardından onun dostlarını yâd etmeye devam etmiş bilhassa özel günlerde onlara hususi ikramlarda bulunmuştu (İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğâbe, 7/84). Yine Cennetü'l-Baki'

kabristanına yaptığı ziyaretlerle orada medfun dostlarını unutmadığını gösteriyor, dostluğa vefanın en güzel örneğini sergiliyordu.

Dost, merhamet edendir! Dostlar birbirinin merhamet pınarından kana kana içmeliydi. Birbirine merhamet etmeyene Allah da merhamet etmezdi (Buhârî, Tevhid, 2). Göz rahmetle nazar etmeli, el şefkatle uzanmalı, dil merhameti kuşanmalıydı. Zira dostların birbirine güler yüzle davranmaları Mescid-i Nebevi'de itikaftan daha makbul addedilmekteydi nebevi öğretide (Suyûtî, Câmiu's-sağîr,. II, 330). Hatemü'l-Enbiyâ adeta merhamet mührü vurmuştu asr-ı saadete. Onun bu hali Kur'an-ı Kerim'de; "*Andolsun size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.*" (Tevbe, 9/128) şeklinde ifade edilmekteydi.

Dost, affedendir! Kul kusursuz olmazdı ya, o halde bazen görmezden gelmeliydi ufak tefek hataları. Bazen de affetmesini bilmeliydi kalpleri kıranları, izzet-i nefse dokunanları. Bir anlık gaflet eseri "siyah kadının oğlu" diyerek incittiği Bilal'in evinin eşiğine yüzünü sürüp af dilemişti de Ebu Zer hani, Hz. Bilal tutup kardeşinin elinden kaldırmış affedip bağrına basmıştı (Buhârî, İman, 22). Hem Allah'ı hem Resulünü hoşnut etmişti. Bir keresinde de kızına atılan iftira sebebiyle kâbus gibi geçen günlerin ardından müfteri akrabasıyla sılayı rahmi kesmek isteyen Hz. Ebu Bekir'i, suçluyu bağışlayıp ikramı sürdürmesi hususunda uyarıyordu Rabbi (Nûr, 24/22). Efendimiz de nice canını yakanları, ölçüsüzce davrananları affetmemiş miydi?

Dost, paylaşandır! Paylaşmak güzeldi, açlığı, yalnızlığı, acıyı, sevinci. Sahabenin hayatında dostluk kimi zaman bir hurmayı bölüşmekle tecelli etmekteydi (Buhârî, Zekât, 9). Çünkü Allah Resulünden öyle görüp öğrenmişlerdi. Hani Cafer-i Tayyar'ın şehadet haberi geldiğinde acıya gömülen aileyi teselli için koşup gitmişti hemen yüce Nebi. Yetimleri öpüp okşamış, bağrına basmış, sonra onları tıraş ettirmiş böylece hüznü sevince çevirivermişti (İbn Hanbel, Müsned, I, 204-205).

Ne güzel söylüyordu şair:

"Kolunu kardeşinin boynuna dolayıp
Cepheye yürür gibi bir gar kahvesinden
Bir zaman dost diye bir kimse vardı
Ateşi ve nuru paylaşmak hevesinden" (Kemal Sayar)

Tüm bu güzel vasıflarla mümeyyiz dostlarla yaşanan tarifsiz paylaşım ve muhabbetti dostluk! Yüce Dosta yürürken bu hayat yolunda birbirinin elinden tutmaktı. Kalıp değil kalp beraberliği idi dostluk! Yüreklerin birbiri için atmasıydı. Dostun uğruna her türlü bedeli ödemeye hazır olmaktı. Ulu bir çınar misali gölgesinde serinlemek, sırtını ona yaslamaktı. Beraber ağlayıp beraber gülmek, küçük vesilelerden büyük mutluluklar devşirebilmekti. Dostu aç iken tok sabahlamayı onuruna yedirememekti.

Uzun yıllar Efendimizin eşsiz dostluğuyla hemhal olmuş, onun rahle-i tedrisinden geçmiş olan ashab-ı güzin de "sahabi/dost" ünvanını liyakatle taşımışlardı üzerlerinde. Yüce Dosta yürüdüğü gün aziz dostları, bu ayrılığı kabullenmek onlar için hiç kolay olmamıştı. Hz. Ömer'in; "Kim Hz. Muhammed

(s.a.s) öldü derse boynunu vururum.” haykırışı can dostunu yitirmenin yürekte açtığı tarifsiz acı ve onulmaz yaranın tezahürüydü hiç şüphesiz.

İnsanın kalabalıklar içinde gittikçe adeta yalnızlığa gömüldüğü, dostluk ve kardeşlik duygularının her geçen gün daha da yitirildiği çağımızda bir dost ve kardeş olarak Peygamber Efendimizin örnekliğine her zamankinden daha fazla ihtiyaç hissetmekteyiz. Ensar ve muhacir arasında yaşanan eşsiz kardeşlik örneklerini gıpta ile okumaktayız. Bugün birbirine silah çeken ellerin dostça kenetleneceği, kin ve nefretle kuşatılmış yüreklerin muhabbet ve merhametle bezeneceği, dini, dili, ırkı, cinsiyeti ne olursa olsun tüm insanlığın barış ve kardeşlikte buluşacağı, elele vererek, bombaların bedenlerde, nefretin yüreklerde açtığı yaraların sarılacağı kısaca yeryüzünde topyekûn bir kardeşlik seferberliğinin başlatılacağı günlerin özlemini çekmekteyiz.

Efendimizin asırlar öncesinden “*göreslendim, özledim*” diyerek andığı (Müslim, Tahâre, 39) kardeşler olmanın inananlar olarak hepimizin boynumuzun borcu olduğunu bilmeliyiz.

Bir dost ararken şair günü gece ededursun, gelin, biz öyle bir dost olalım ki eşe, arkadaşa, komşuya geceyi güne çevirelim dostluğumuzla!

Bir kez gönül yıkdın ise bu kıldığın namâz değil
Yetmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz değil

Yetmiş iki milletin hem mâşûku ol durur
Âşıkı mâşûkundan ayırmaklık fal değil

Yetmiş iki milletin ayağın öpmek gerek
Yaramağçün mâşûka cümle millete bile

Yetmiş iki milletin sözünü ârif bilir
Yûnus Emre sözleri dâim usûl değil mi

Yunus Emre

BEN VE BİZ ARASINDAN

Dr. Mustafa TATCI

"Bir kuş oluban çıkam aradan"

Benden Bize

Yûnus Emre'de, derin bir Allah aşkı ve bu aşktan doğan varlık sevgisi vardır. Onun, "Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelir" mısraıyla özetlediği bu sevgide herhangi bir sınır yoktur. Zerreden küreye, karıncadan deveye, bedenli ve bedensiz bütün varlık âlemini kapsayan bu varlık sevgisiyle, "ben"i ve "bencillik"i sonsuz birlik âleminde "biz"e dönüştüren irâdeyi anlayabilmek için Yûnus'un kabûl ettiği ve yaşadığı tasavvufî düşünce ve hâllerin bilinmesinde fayda vardır.

Cenâb-ı Hak, "*Ben gizli bir hazîneydim, bilinmeyi sevdim.*" kudsî hadîsinde beyân ettiği gibi, "bilinmeyi seven" bir varlıktır. Hak âşıkı ve ârifi bir mutasavvıf olan Yûnus'un bilgisi de "Allah sevgisiyle oluşmuş bir bilgidir. Ona göre, akıl sınırlıdır, insanın kendini aşabilmesi için aşka ihtiyacı vardır. Aşka ulaşan kişi, nefsinin esaretinden kurtulur. Dünyevî bütün arzular gelip geçicidir. İnsan, kalıcı olana tâlip olmalıdır. İnsanın dünyâya geliş gâyesini bilmesi için ilâhî ahlâkla ahlâklanması, sevmesi ve düşünmesi gerekir. Yaratılışımızı ilâhî ahlâka ulaştırabilmek için, bizi yaratıcımızdan ayıran "nefis" terbiye edilmeli ve "yaradılanı Yaradan'dan ötürü" sevmelidir. Yaradan'a ulaşmanın yolu, "Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır." bilinciyle yaradılana saygı ve sevgi duymaktan geçer.

Şu bir gerçektir ki, sevgiye dayanan bilgi yolu, insanı varlığın aslına götüren en kestirme yoldur. Buna mukâbil, nefret ve kin gibi sevginin zıddı olan duygular da bizi aslımızdan uzaklaştıran en hızlı yol olacaktır. Bunun içindir ki, Yûnus, insanları ısrarla, "*Sevelim sevilelim dünyâ kimseye kalmaz.*" diye ikâz etmektedir.

Burada anlamaya çalıştığımız Yûnus, eskilerin "muhabbetullah" ve "marifetullah ehli" dediği, "sevgiye dayalı bilgiyi esas alan" bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Davâ için değil, mânâ için…

Yûnus, bir zâviyeden bakınca olabildiğince sevgi dolu, mütevazı ve hoşgörülü bir kişidir. Bu çerçevede, dünyâya, davâ için değil mânâ için; kavga için değil, sevgi için geldiğini, dostun evinin gönüller olduğunu ve gönüller yapmak gerektiğini söyler:

Ben gelmedim davî için benim işim sevi için

Dostun evi gönüllerdir gönüller yapmağa geldim

Tanımak, tanışmak, sevmek, sevilmek ve işi kolay kılmak gerektiğini; dünyanın geçici olduğunu belirtir:

Gelin tanşuk edelim işi kolay tutalım
Sevelim sevilelim dünyâ kimseye kalmaz

Beri gel barışalım yad isen bilişelim
Atımız eğerlendi eşdik elhamdüli'llâh

Dört mukaddes kitabın, insana, varlığın birliğini öğretmek için gönderildiğini, bunun için de insanın kendisi için ne düşünüyorsa başkası için de aynı şeyi düşünmesi gerektiğini anlatır:

Sen seni ne sanırsan ayruğa da anı san
Dört kitâbın ma'nâsı budur eğer var ise

Hele şu şiirinde Yûnus, kendisine düşmanca tavırlar gösteren kişilere karşı olanca gönül genişliğiyle hayır-duâda bulunur:

Her kim bana ağyâr ise Hak Tanrı yâr olsun ana
Her kancaru varır ise bâğ u bahâr olsun ana

Bana ağu sunan kişi şehd ü şeker olsun aşı
Gelsin kolay cümle işi eli erer olsun ana

Önümce kuyu kazanı Hak tahtın ağdırsın anı
Ardımca taşlar atanı güller nisâr olsun ana

Miskîn Yûnus'un dünyâda güldüğünü işitmeyin
Ağladığım isteyene gözüm pınar olsun ana

Yûnus Emre pek çok şiirinde "yetmiş iki millete bir göz ile bakılması" gerektiğini söyler. "Yetmiş iki millet" deyimi onun şiirlerinde âdeta özel bir anlam ve değer kazanmıştır. Bu deyimdeki "millet" kavramı bugünün toplum bilimcilerinin tanımladığı anlamda değildir. Yûnus'un bu kelimeyle kasdettiği değişik düşünce yolları ve inançlardır. Esasen "yetmiş iki millet" deyimi, İslâmî bir telakkinin ifâdesidir. Bilindiği gibi, bizim inancımıza göre yetmiş üç fırka vardır. Bunların sadece birisi "Fırka-i Nâciye" (kurtuluşa erecek olan fırka)dir. Bütün muvahhidler (tevhîd, İlâhî birliğin hakîkatine ulaşanlar) kendilerinin, kurtuluş fırkasına mensup olduklarına inanırlar. Yetmiş üç fırkanın, yetmiş iki fırka diye söylenmesi, birinin kurtuluş fırkasını temsil etmesindendir. Yûnus, bu deyimin geçtiği yerlerde yetmiş iki milletin, yani yetmiş iki çeşit düşünceye sahip insan topluluklarının hak ve hakîkat olduğunu, tevhîdi anlamak için bütün bu düşünce ve inançlara saygılı olunması gerektiğini söyler.

Bir kez gönül yıkdın ise bu kıldığın namâz değil
Yetmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz değil

Yetmiş iki milletin hem mâşûku ol durur
Âşıkı mâşûkundan ayırmaklık fal değil

Yetmiş iki milletin ayağın öpmek gerek
Yaramağçün mâşûka cümle millete bile

Yetmiş iki milletin sözünü ârif bilir
Yûnus Emre sözleri dâim usûl değil mi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, "yetmiş iki millete bir göz ile bakılması" anlayışının temelinde tevhîd (Hakk'ın birliği) düşüncesi vardır. Tevhîd ise, İslâm'ın hakîkatidir.

Yûnus, aldığı gönül eğitimi sonucunda gözleri gönül hâline gelen bir kişidir. O, Hak söyler, Hak işitir, Hak görür. Nitekim Onun târif ettiği Hak ve hakîkat, esasen Kur'ân'ın târif ettiği Hak ve hakîkatten ibarettir. Cenâb-ı Hak semâyı, arzı ve ikisi arasındakileri nûruyla kuşatmıştır. "Ol dost yüzin görmez isem bu gözlerim nemdir benim" diyen Yûnus, bir gönül terbiyesinden geçtiği ve gönül gözünden baktığı için hiç tereddütsüz bütün varlığın ilâhî nûr ile kuşatıldığını ve Hak olduğunu söyler:

Hak cihâna doludur kimsene Hakk'ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayrı olmaz

Varlık, Hak ve hakîkatten ibaret olduğuna göre Hakk'ı gerçek bilenlere ve sevenlere anlattırmak gerekir. Bütün varlık Hak'tan zuhûr etmiştir. Onu gerçek sevenler, cümle âlemi kardeş bilmişlerdir:

Erenler buna kalmadı vardı yoluna durmadı
Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelir

Mevlâsına "Dağlar ile taşlar ile seherlerde kuşlar ile" birlikte, yani eşyâ ile bütünleşerek yönelen, "Hak cihanda doludur" diyen Yûnus'un, "yetmiş iki millete bir göz ile bakması"ndan tabiî bir şey olamaz.

Yûnus Emre'de Ben ve Biz Duygusu

Yûnus'a göre de hakîkî benlik, iç (evrensel, İlâhî) benliktir. "Dış yüzüne o sızar içinde ne var ise" mısraı bunun en güzel delilidir. (Burada "iç benlik" kavramını, Freud'den farklı olarak "İlâhî benlik" anlamında kullandığımızı belirtelim.) Bu ilâhî öz, "ben"i genişlettikçe, yani, beni bizleştirdikçe açığa çıkıp, anlaşılır. Et ve kemik yığını olan varlığımız veya bu görünen benlik (yani ego) içindeki düşüncelerimiz, gerçek benliğimiz değildir. Fakat, cân bedene girince, gerçek benliğimiz kendisine müstakil bir benlik izafe eder hâle gelmiştir. Yûnus'un, ilâhî benlikteki hâlini hatırlayınca söylediği onlarca beyit vardır. O bir yerde şöyle der:

Bu cihâna gelmeden mâşûk ile bir idim
Kul huvallâh sıfatlı bir bî-nişân nûr idim

Nihayet Yûnus benlikten ne kadar ırak durulursa hakîkate (ilâhî benliğe) o kadar hızlı yaklaşabileceğimizi çeşitli vesilelerle söylemektedir. Gerçeğe tâlip insan, Yûnus'un bu sözüne kulak vermelidir:

Miskîn olugör bâri benlikden ırak yürü
Gönlünde benlik olan dervîşlikden ırakdır

Yûnus'un şiirlerine baktığımız zaman insanlarda "ben" duygusunun her devirde ön plânda olduğu anlaşılmaktadır. Şu hâlde günümüz insanının, menfaatini gözeten, egoist birer kimliğe sahip olduğu gibi söylemler doğru değildir. Nefsi eğitilmeyen insana has olan bu özellikler, her devrin ortak özelliğidir. Niyâzî-i Mısrî bu gibilerine "Sûreti insân içi hayvân" nitelemesinde bulunur. Yûnus'un "Aşksız insan hayvan olur/Hayvân öğüt bilir değil" dediği bu gibi insanların derdine "sevgi"den başka devâ yoktur. Sevgi de devâ olamazsa yapılacak bir şey kalmayacaktır. O zaman da Yûnus, "Aşksızlara benim sözüm benzer kaya yankısına/Bir zerre aşkı olmayan belli bilin yabandadır" der, geçer.

Aşk ve irfân yoluyla vücûd birliğine ulaşan bütün mutasavvıflarda olduğu gibi, Yûnus'ta da "ben" kavramı her şeyi kuşatan, her şeyin hayâtı olan ve her şeyin kendisiyle kaim olduğunu bildiğimiz varlığın sahibine verilmeden düşünüldüğünde vehmî bir özne olarak algılanacaktır. Bu vehmî "ben", yani gerçek varlığa dıştan bakan ve kendisine müstakil bir varlık izafe eden "ben" (ene), gerçek benliğin Hakk'a ait olduğunu bilmediği müddetçe, kendisini varlığın özü (hüviyeti) olan "O" (Hüve) ve varlığın eşyâyla birlikte toplamının ifâdesi olan "biz" (nahnü) kavramı içinde göremeyecek ve "vücûd-ı mutlak" olan Allah'ın varlığı (deryâ-yı ahadiyyet) içinde idrâk edemeyecektir.

Yûnus'a atfedilen (ve doğrusu, "Beni bende demen bende değilem/Sûretim boş gezer dondan içerü" şeklinde olan):

Beni bende demen bende değilem
Bir ben vardır bende benden içerü

beyti, bu ilâhî benin, yani, ayân-ı sâbite sırrı olan "bensiz ben"in, idrâki neticesinde söylenmiştir.

Yûnus, kendisine, Allah ve Hz. Peygamber sevgisini kılavuz edinmiş bir erendir. Yûnus'un dünyâsında dinî, rûhî ve ilâhî bütün değerleri rafa kaldıran, insanı salt bir madde olarak değerlendiren akılcı ve felsefî bir insan sevgisi söz konusu değildir. Yûnus, sevgiyi sadece insanla sınırlamaz; Allah sevgisinden ötürü varlığa sevgiyle yaklaşır. Bu sebeple o, insan sevgisini idealize edip putlaştıran bir hümanist değil, muhabbetullah sahibi bir muvahhiddir.

Sevgi ve birlik, insanın kazanabileceği en güzel ve en üstün vasıflardır. Bu bir anda olacak iş değildir. Zaman ve emek ister. Sevgi ve birlik gönül terbiyesinden geçenlerin makâmıdır. Yûnus bu özellikleri kazanabilmek için Tapduk Emre'nin kontrolünde ömrünün kırk senesini vermiştir. Sonra dönüp "yaratılandan

yaratana”, “ben ve biz arasından” bütün varlık ve insanlık âlemine bir nazarla bakmış, bizlere de, varlığa, yermeden, incitmeden özünü dikkate alarak nazar etmemizi öğütlemiştir:

Hak nazar kıldığı câna bir göz ile bakmak gerek
Ana ki Hak nazar kıldı ben anı niçe yereyim

Allah Rasulü: “*Zalim olsun, mazlum olsun din kardeşine, yardım et!*” buyurdu. Bir adam: “*Yâ Rasûlallah! Mazlum olduğunda ona yardım ederim, fakat zalim olduğunda nasıl yardım ederim?*” dedi. Rasûlullah: “*Onu zulümden alıkoyarsın, işte bu da ona yardımdır.*” buyurdu.

(B6952, Buhârî, İkrah, 7; B2444, Buhârî, Mezâlim, 4)

ÇOCUK KIRMIZI

Mevlâna İDRİS

Dünyanın bütün sabahlarında önce çocuklar uyanır.

Uyandı bir çocuk, her çocuktan önce. Yataktan kalktı, pijamalarını çıkardı. Kırmızı pantolonunu, kırmızı gömleğini ve kırmızı çoraplarını giydi. Kırmızı ayakkabılarını ayaklarına geçirmeden önce yaptı bunları. Sokağa çıkmadan önce.

Sokakta, dünyanın her sokağında akan kalabalığı izlemeye başlamadan önce yaptı bunu. Klaksonları, frenleri, yürürken birbirinin yanından hışırtıyla geçen insan seslerini duymadan önce.

Trafik ışıkları değişirken, duran araçlar harekete geçip hareket hâlindeki araçlar dururken, rüzgâr bir eczanenin tabelasını sallarken, bir çöp tenekesinin yanında yatan bir köpek kalkıp güneşin ışıklarıyla yeni buluşan başka bir köşeye geçerken...

Bir masada bir karar alınmadan önce.

Savaş uçakları kara bir hazırlıkta yakıt tanklarını doldurmadan ve bombaları yüklenmeden önce yaptı kırmızılı çocuk bunları.

Yürüyordu sokakta. Kırmızıydı.

Pilotlar yerlerine oturdular. Başlarını sola çevirip neye baktılarsa baktılar. Grileştiler, havalandılar, uçaklar arasındaki koordinatları gözeterek hedefe doğru uçmaya başladılar.

İlk bomba düşmeden önce.

Vardı bir şehir, vardı bir şeyler.

Çocuğun vardı bir annesi. Annenin de vardı bir çocuğu. Vardı bir kedileri. Bir okul, bir bahçe, içinde doğdukları bir ev, evin önünde bir sokak. Köşede bir fırın. Ekmekte bir buğu. Akşam eve sevinçle dönüp çocuklarına sarılmak isteyen bir baba. Okulda dünyanın yarıçapını, bir sayının karekökünü bir üçgenin iç açılarını, bir oyunun terlerine ekleyen çocuklar vardı. Bir dilbilgisi kuralını dalgınlıkla laboratuardaki bir deney tüpünün içine boşaltan kara gözlü çocuklar. Bir şiir dizesinden Akdeniz'e usulca giren çocuklar. Onlara bakarken kendi çocukluğuna, çocukluğundaki bir ayakkabının altı parçalanmış zamanına dönen bir öğretmen... İlk bomba düşmeden önce. Daha uçaklar gelmeden önce.

Kırmızı çocuk, daha her zamanki hızıyla yürürken, sokaklarda akarken, dünyaya her zamanki gibi bakarken...

Havanın sürtünme katsayısı nedir ki grileşmişseniz.

Bombalarınız varsa ilerlersiniz.

Bir çocuğun kendisine süt vermek için mutfağa girmesi ve bir sandalyenin üstüne çıkarak süte uzanmaya çalışması nedir ki? Ve nedir ki bir annenin patatesleri doğraması akşam yemeği için. Ve nedir bir babanın, çocuğunun iyice

solgunlaşan mevsimlik giysilerini değiştirmek için o gün biraz daha çalışması...
Ve nedir büyükannelerin, büyükbabaların kendi büyükanne ve büyükbabalarından duydukları, gördükleri şeyleri çocuklarına, torunlarına kutsal bir emanet aktarır gibi aktarmasının huzurunu birden bozan şey...
Kalabilir mi bunlar?
Gökler ve kuşlar, gökler ve bulutlar kalabilir mi, bomba yüklü uçaklar göründüğünde.
Birden gözler havaya çevrilip olanları anlamaya çalışırken,
Akşam yemeği için mercimek çorbası on dakika daha kaynamaya bırakılmışken,
Cacık için yoğurt belirli bir kıvama getirilirken,
Kedi, içeceği sütün çocuk tarafından şişeden kaba dökülüşünü mırıldanarak izlerken,
İlk bombanın serbest bırakılması!
Bütün uçakların ilk bombalarını ve arkasından ikinci, üçüncü bombalarını serbest bırakışı.
Nereye? Nereye düşerse oraya.
Kimin üstüne? Kim varsa onun üstüne.
Daha yalnızca anne ve baba diyebilen ve o sırada yerde gördüğü bir karıncayı izlemeye çalışan bir çocuk varsa onun da mı üstüne? Onun da üstüne.
Bir annenin de mi? Bir annenin de.
Buğusu kaybolmamış bir ekmeğin de. Deli gibi çiçek açmış bir erik ağacının üstüne. Mutlu bir günde çekildiği belli olan eski bir resmin üstüne de.
Ve gerçekliğin parçalanmaya, öğrenilen her şeyin parçalanmaya başlaması. Kopanlar, havaya uçanlar, yerde açılan çukurlar, yerinden büyük bir hızla savrulan ve artık asla eskisi gibi olmayacak nesneler...
İnmeye devam eden bombalar, bombalar... Seyreltilmiş uranyumlu misket bombaları. Hafızaların ve hafızalardaki her şeyin kaymaya başlaması. Anneye son bakış. Pilotlar bombalardan bir halı oluştururken. Annenin ağzından çıkan son kelime. Kedinin önce süt kabını, sonra kendini kaybedişi. Eriğin çiçekleri yok artık. Bir daha hiç erik olmayacak o ağaçta. Ağaç yok.
Çok anne, çok çocuk, çok kedi ve başka çok şeylerin yok şeyler oluşu... Birden! Evet birden.
Uçakların tekrar dönüşü. Göklerin yeniden bölünüşü. Merkezde durum değerlendirmesi. Bir emir daha. Sonra tamamdır herhalde.
Bırakmak nedir ki bombaları.
Uçaktaysanız ve bombalarınız varsa yerçekimi kanunları işler.
Bütün bunlar bir çizgi-film olamaz değil mi? Olamaz ve değil zaten.
Kırmızılar giymiş çocuk, bütün bunlardan haberdar olduğunda incecik kanamaya başladı. Kalbinin biraz altından başladı sanırım. Sonra sağ yanında biraz yukarılarda başka bir yeri daha. Sonra dizkapaklarının orada bir başka ince kan sızıntısı...
Benim yerime kanıyordu galiba. Belki senin yerine de. Kanamayan kim varsa onun yerine. Yani biraz hepimizin. O savrulup, parçalanmış biçimde toprağa düşenler dışında.

Asfaltlar, vip salonları, çok iyi korunan kimi binalar ve hemen herkesin yerine.

Ayakkabılarının içi kanla dolduğunda durmadı. Yürürken arkasında kıpkırmızı, ıslak ve taze ayak izleri bırakması bundandı. Kanla ıslanmıştı giysileri ve her yeri. Ama suyla ıslansa da daha farklı görünmezdi. Her şeyi kırmızıydı çocuğun. Şimdi biraz ağırlaşmıştı elbiseleri. Daha da ağırlaşacaktı.

Çakıl taşları bazen, tozlar bazen, kahverengi bir toprak bazen... Çocuk yürüdükçe geride kaldılar. Yürüyordu çocuk. Kimin yerine? Önemsiz artık.

Sadece arkasında kırmızı ayak izleri.

Yürüyordu ağır.

Biraz da ağlıyordu galiba.

Galiba.